

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XV-то обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

XXII заседание, четвъртък, 28 февруарий 1913 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. А. Буровъ, въ 2 ч. 40 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: (Звъни) Засѣданието се отвара.

Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь д-ръ Н. Списаревски: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Желѣзъ Абаджиевъ, Несторъ Абаджиевъ, Петъръ Бабаджановъ, Цанко Бакаловъ, Димитъръ х. Баневъ, Димитъръ Бръчковъ, д-ръ Георги Гаговъ, Стоянъ Георгиевъ, Георги Губидѣльниковъ, Василъ Димчевъ, Добри Добревъ, Димитъръ Драгиевъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Никола Константиновъ, д-ръ Тодоръ Кръстевъ, Герго Лакновъ, Тодоръ Лунгаловъ, Димо Марковъ, Митко Милковъ, Миянко Михайловъ, Димитъръ Нарлиевъ, Никола Начевъ, Георги Недковъ, Ахмедъ-бей х. Неджибъ-беевъ, Симеонъ Неновъ, Недо Николовъ, Тодоръ Орловъ, Иванъ Пецовъ, Стефанъ Пипевъ, Иванъ Поповъ, Василъ Радоевъ, Иванъ Русевъ, Стефанъ Савовъ, Кирилъ Славовъ, Илия Стаматовъ, Василъ Стаменовъ, Петъръ Станчевъ, Михаилъ Такевъ, Иванъ Таневъ, Иванъ Халачовъ, Боянъ Ханджиевъ, Мехмедъ х. Хасановъ, Борисъ Христовъ, Христо Цаневъ, Христо Черешаровъ и Юмеръ Юсуфовъ)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Отсъствуватъ всичко 46 народни прѣдставители. Събранието има законния съставъ за да засѣдава.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, имамъ да съобща на г. г. народнитѣ прѣдставители, че прѣседателството е разрѣшило слѣдующитѣ отпуски: на фердинандския народенъ прѣдставител г. Иванъ Русевъ — 8 дена, на тролския народенъ прѣдставител г. Стефанъ Икономовъ — 1 день, на ловчанския народенъ прѣдставител г. Петъръ Вешковъ — 1 день, на търновския народенъ прѣдставител г. Христо Цаневъ — 3 дена, на ломския народенъ прѣдставител г. Димитъръ Мицайковъ —

10 дена, на ловчанския народенъ прѣдставител г. Михо Каравасилевъ — 1 день, и на къзълагалския народенъ прѣдставител г. Иванъ Петровъ — 10 дена.

Вънъ отъ това има постѣпили заявления за отпуски, които подлежатъ да се рѣшаватъ отъ Народно събрание.

Отъ провадийския народенъ прѣдставител г. Мехмедъ х. Хасановъ, който иска 10 дена отпускъ, по сѣмейни причини. Конто г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Отъ варненския народенъ прѣдставител г. Стоянъ Русевъ, който иска 6 дена отпускъ, по важни домашни причини. Конто г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Постѣпили сж нѣколко питання. Първо, отъ софийския народенъ прѣдставител г. Михаилъ Георгиевъ до г. министра на финанситѣ. (Чете)

„За нуждитѣ на армията се реквизираха и още продължаватъ да се реквизираатъ коне, впрегатни волове, кола и пр. Селскитѣ реквизиционни комисии, въ духа на правилника, още на врѣмето си оцѣниха, както всички реквизирани прѣдмети, така и горѣказанитѣ и издадоха надлежнитѣ квитанции. Въ послѣдно врѣме Министерството на финанситѣ разпореди да се взематъ обратно отъ държателитѣ квитанциитѣ за оцѣнкитѣ на конетѣ и впрегатния добитѣкъ, защото нѣбли били да бѣдатъ замѣнени съ други квитанции съ измѣнени, намалени оцѣнки. На нѣкои мѣста послѣдваха вече нови оцѣнки и тѣ чувствително нахърняватъ интереситѣ на селянитѣ. Тѣй напр. жителитѣ отъ с. Алдомировци, Ангелко Храцовъ, изпрати на послѣдно врѣме на Одринъ 1 чифтъ млади, 4-годишни волове съ една желязна кола, оцѣнени отъ мѣстната комисия 500 л. воловетѣ, избрани най-добритѣ между всичкитѣ му,

добитъкът, и 200 л. колата. Приемателната комисия оцѣнява воловетъ 200 л. и колата 100 л. Разликата между първата и втората, окончателната оцѣнка е 400 л.

„Понеже смѣтамъ, че министерството въ разпореджанията си има прѣдъ видъ не само интереситъ на хазната, които прѣдимно трѣбва да пази, но и ония на населението, което не трѣбва да бѣде чувствително опцетено и поставено въ положение да понесе всичко, което му се наложи — питамъ г. министъра:

„1. Кои сѫ причинитъ да се искатъ обратно отъ населението квантититъ по оцѣнитъ на конетъ и впрегатния добитък и замѣняватъ съ нови?

„2. Кой и по какъвъ начинъ ще постави новитъ оцѣнки, когато добитъкътъ не е вече налице, или ако го има, той не е вече въ това положение, въ какъто е билъ, когато е реквизиранъ?

„3. За да се запазятъ, както интереситъ на хазната, така и ония на населението, не намира ли г. министърътъ за приемливо да нареди, щото новитъ оцѣнки да се поставятъ отъ комисии, въ състава на които да влизатъ освѣнъ прѣдставители на министерството и такова на населението въ лицето на мѣстната общинска властъ или почтени селяни, избрани отъ общинския съвѣтъ и компетентни да поставятъ оцѣнки за добитъкъ, който вече знаятъ?“

Друго питане пакъ отъ софийския народенъ прѣдставителъ г. Михаилъ Георгиевъ до г. министъра на земледѣлнето и държавнитъ имоти: (Чете)

„Повечето отъ земледѣлцитъ — длъжници на Българската земледѣлска банка — се намиратъ въ редоветъ на войската. Задълженията на тия земледѣлци къмъ банката сѫ почти всички прѣсрочени, и като така при нареждането имъ, съгласно съществуващитъ наредби въ управлението на банката, тая послѣдната ще взема за прѣсроченото врѣме съ 2% повече лихва, ср. вмѣсто 8% — 10%.

„Като се има прѣдъ видъ:

„1. Че земледѣлцитъ, длъжници на банката, не сѫ могли и не ще могатъ още дълго врѣме да наредятъ смѣтнитъ си по неспрѣдоложимата причина, че, както тѣ, така и поржчителитъ имъ се намиратъ въ редоветъ на войската, и

„2. Че всичко, което длъжниците или тѣхнитъ домашни можеха да продадатъ като храни, добитъкъ и пр. за нареждането на срока задълженията си, се реквизира за нуждитъ на войската и стойността на тия прѣдмети още не е изплатена.

„Питамъ г. министъра:

„1. Справедливо ли е при такова положение на работитъ банката да иска отъ длъжниците си земледѣлци 10% лихва? и

„2. Не намира ли г. министърътъ за потребно да нареди, по който начинъ намѣри за добръ, щото задълженията на всички земледѣлци, които се намиратъ въ редоветъ на войската, както тѣ, така и поржчителитъ имъ, докато трае срокътъ на мораториума да носятъ обикновената лихва 8%, а не прѣсрочената, 10%?“

Питане отъ костандилския народенъ прѣдставителъ г. Величко Кознички до г. министъра на финанситъ. (Чете)

„Съгласно забѣлжката къмъ чл. 3 отъ закона за тютюня, министърътъ на финанситъ, съ одобрението на Министерския съвѣтъ, бѣше запрѣтилъ съянето на тютюнъ завинали или врѣменно на нѣкои села, разположени край старата турска граница, защото ставали чести контрабандирвания и защото близостта къмъ границата прѣчила на откриването и залавянето.

„Прѣдъ видъ на това, че старата граница съ Турция е вдигната и селата, надъ които има запрѣщение, сѫ вече въ вѣтрѣшността на България, слѣдователно, нѣма тази опасностъ отъ контрабандиране, и поради приближаването на пролѣтътъ, моля г. министъра на финанситъ да отговори:

„Не счита ли за законно и справедливо да вдигне запрѣщението отъ всички села покрай старата турска граница, като имъ се позволи тютюносѣянето още тази пролѣтъ“.

Тѣзи сѫ питанията, отправени до г. г. министритъ, които ще имъ се съобщятъ и въ едно отъ идущитъ заседания ще се отговори.

Имамъ да съобща на г. г. народнитъ прѣдставители, че е получена слѣдующата телеграма отъ Руската господарствена дума, отъ нейния прѣдседателъ г. Родзянко, до прѣдседателя на Народното събрание: (Чете) „Господарствената дума ме натовари да поднеса на българското Народно събрание нейната искрена благодарностъ за сърдечнитъ поздравления по случай тържествения юбилей на благополучно царствующия домъ на Романовцитъ. Историческитъ въспомени за подвижитъ на рускитъ царе въ дълото за освобождението на славянитъ въодушевяватъ руския народъ въ тия знаменателни дни съ искрено съчувствие къмъ еднокръвния и едновѣрния български народъ, като му пожелава достойно и прочно да завърши геройската борба и по този начинъ да обезпечи самостоятелното, мирното и культурно развитие на балканскитъ славянски народи. Прѣдседателъ на господарствената дума Михаилъ Родзянко“. (Ржкоплѣскания отъ всички страни)

Пристъпваме къмъ дневния редъ.

Първа точка отъ дневния редъ е първо четене законопроекта за продължение срока за прилагане закона за лѣтнитъ и дневни пари на командированитъ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитъ земи и на ония праждански чиновници и служащи въ войската и по военното вѣдомство.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Докладъ до Народното събрание.

„Срокътъ за прилагане закона за лѣтнитъ и дневни пари на командированитъ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитъ земи и на ония граждански чиновници и служащи въ войската и по военното вѣдомство (чл. 5) изтече на 1 февруарий т. г. Причинитъ, обаче, които прѣдизвикаха издаването на тоя законъ, не сѫ прѣмахнати и наскоро нѣма да се прѣмахнатъ. За устройството на новоосвободенитъ страни въ административно, финансово и други отношения сѫ командировани и ще има да се командироващъ още много чиновници и служащи, понеже измежду мѣстното население нѣма подготвени лица, които достойно да заематъ разнитъ служби. Отдѣлени отъ по-добритъ имъ удобства и отъ домашнитъ имъ и пратени въ мѣста, дѣто цѣнитъ на всички материяли сѫ се удвоили и утроили, тѣзи чиновници и служащи търпятъ много несгоди. За да имъ се даде възможностъ поне да прѣдставляватъ достойно българската властъ, Министерството на вѣтрѣшнитъ работи и народното здраве приготви приложения тукъ законопроектъ, споредъ който срокътъ за прилагане закона за лѣтнитъ и дневни пари на командированитъ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитъ земи и на ония граждански чиновници и служащи въ войската и по

военното въдмоство се продължава отъ 1 февруарий 1913 г. и прѣстава да се прилага слѣдъ единъ мѣсець отъ деня на подписването на мира. Имамъ честъ да моля Народното събрание да благоволи да разгледа и гласува тоя законопроектъ.

„София, февруарий 1913 г.

„Министъръ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве:

А. Людскановъ.

„Законопроектъ

за продължение срока за прилагане закона за пжнитѣ и дневни пари на командированитѣ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитѣ земи и на ония граждански чиновници и служащи въ войската и по военното въдмоство.

„Членъ единственъ. Срокътъ за прилагане закона за пжнитѣ и дневни пари на командированитѣ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитѣ земи и на ония граждански чиновници и служащи въ войската и по военното въдмоство се продължава отъ 1 февруарий 1913 г. нататкъ и прѣстава да се прилага слѣдъ единъ мѣсець отъ деня на подписването на мира.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата дупнишкиятъ народенъ прѣдставителъ г. Величко Кознички.

В. Кознички: Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ като новоосвободенитѣ земи бидоха заети отъ нашитѣ войски и трѣбваше тамъ да се установи управление, бѣше отъ първа необходимостъ да се командироваха чиновници отъ България. Но оттогава насамъ измина достатъчно врѣме и много отъ тия чиновници си стоятъ още командировани, като тѣхнитѣ мѣста пъкъ се заематъ отъ командировани отъ другадѣ чиновници. Такива случаи има. Съ това азъ не искамъ да упреква г. министра на вътрѣшнитѣ дѣла, който е и тѣй заетъ съ много работи, но да му обърна вниманието върху тѣзи факти и да помоля неговото благоволение върху това: не е ли възможно тѣзи командировани чиновници въ новоосвободенитѣ земи да се прѣназначатъ и да си останатъ тамъ, и вмѣсто да се командироваха на тѣхнитѣ мѣста други чиновници пакъ въ България отъ единъ градъ въ други и да получаватъ пжтни и дневни, не е ли възможно, казвамъ, по-низшитѣ отъ тѣхъ — говоря за административнитѣ чиновници — да изпълняватъ длѣжноститѣ имъ. Напр. единъ сжжженъ управителъ се командирова съ цѣли мѣсеци, вмѣсто него отъ другадѣ се командирова нѣкой секретаръ или околийски началникъ и стои тамъ цѣли мѣсеци; вмѣсто послѣдния се праща да го замѣства другъ околийски началникъ, и този, който е въ новоосвободенитѣ земи, получава пжтни и дневни пари, и този, който е вътрѣ въ България, прави пакъ сжщото. Тия случаи не сж много, но сжществуватъ. Азъ бихъ желалъ почитаемиятъ министъръ на вътрѣшнитѣ дѣла да вземе бѣлѣжка отъ това и, ако е възможно, слѣдъ като направи надлежитѣ справки въ Министерството на вътрѣшнитѣ дѣла, да отстрани това.

Бихъ желалъ, отъ друга страна, тѣзи командировани чиновници по администрацията, ако не всички, то поне по-голѣмата частъ отъ тѣхъ да се назначаватъ на мѣстата. Г. министърътъ на вътрѣшнитѣ дѣла казва въ мотивитѣ, че има да се командироваха още много чиновници и служащи, защото между мѣстното население нѣма подготвени лица, които да заематъ надлежитѣ служби. Защо

пъкъ да се командироваха? Има, наистина, служби, където непременно трѣбва да има командироване, но има такива служби, където нѣма нужда да командироваме чиновници, а трѣбва направо да бждатъ назначени. Ако въ новоосвободенитѣ земи нѣма подготвени хора, можемъ да вземемъ отъ България, които да отидатъ тамъ. Като схващамъ тѣй тази работа, азъ бихъ желалъ да чуя отъ г. министра на вътрѣшнитѣ дѣла какъ мисли върху това. Не би ли имало възможностъ да се отстранятъ тѣзи много и много командировки. Забѣлѣзвамъ даже и командировки на частни лица, командировки на народни прѣдставители и т. н. Трѣбва да се даде едно пояснение върху всичкитѣ тѣзи командировки.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата трыскниятъ народенъ прѣдставителъ г. Георги Т. Пѣевъ.

Г. Т. Пѣевъ: Г-да! Азъ нѣма да говоря върху законопроекта, обаче бихъ желалъ г. министърътъ да даде едно обяснение. Въпросътъ се касае за възнаграждението на командированитѣ чиновници въ новоосвободенитѣ земи, но доколкото се простиратъ моитѣ свѣдѣния, въ новоосвободенитѣ мѣста има назначени чиновници и титуляри, и то въ такива области, които сега засега не можемъ да кажемъ, дали ще останатъ въ България или не.

Сега азъ мисля, че г. министърътъ като внася този законопроектъ извършва единъ актъ на справедливостъ, да обекти положението на чиновниците, които безспорно прѣкарватъ тамъ единъ по-сжжпъ животъ, и въ тази негова тенденция трѣбва да се отиде докрай. Не е право да се дава добавъчно възнаграждение, по силата на този единственъ членъ отъ законопроекта, само на ония, които сж командировани. Такова възнаграждение трѣбва да се даде и на ония чиновници, които сж назначени титуляри, а такива има по въдмоството на пошитѣ, телеграфитѣ, телефонитѣ и банкитѣ. И менъ ми се струва, че не всичкитѣ, които ще гласуваме този законопроектъ, ще гласуваме сжщеврѣменно да се даде това облекчение и на ония чиновници, които сж назначени като титуляри, защото по силата на този законъ тия чиновници ще получаватъ заплатитѣ пощата съ разликата на онова възнаграждение, което ще получаватъ командированитѣ чиновници. Азъ моля, прочее, г. министра на вътрѣшнитѣ дѣла да даде обяснение, дали съ този законопроектъ визира и ония чиновници, които сж назначени като титуляри въ новоосвободенитѣ земи, напр. чиновникитѣ назначени въ Солунъ, въ Стрессъ, въ Дохранъ, Кукушъ и т. н., или законопроектътъ се касае само за ония, които сж командировани?

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Министъръ А. Людскановъ: Г. г. народни прѣдставители! По-напрѣдъ едно обяснение по горното отъ дупнишкия народенъ прѣдставителъ г. Кознички. Той самъ призна, че командированитѣ чиновници сж малко, сравнително съ всичкитѣ ония, които служатъ въ новоосвободенитѣ мѣста. При всичко това, обаче, искаше да обърне неговото внимание да се назначаватъ титуляри окончателно тамъ. Това и правиме, разбира се, доколкото е възможно. Вие знаете, че най-способнитѣ лица отъ българския народъ, най-пригоднитѣ за всички служби, днесъ се намиратъ подъ знамената — не искамъ да унижа тѣзи, които сега се намиратъ въ царството. Прочее, окончателното уреждане на гражданскитѣ служби ще стане слѣдъ сключването на мира, слѣдъ демобилизацията на нашитѣ военни сили. Ето защо, което е възможно по окончателното назначаване

тамъ чиновниците, ние то правимъ, но което не е възможно допълнуваме го съ командировани отъ тукъ такива, както казвамъ и въ моитѣ мотиви надълго — че засега е трудно да се намѣрятъ тамъ чиновници подготвени за службитѣ. За да видите, че твърдението ми е право ще ви приведа слѣдующето. Отъ окръжнитѣ управители командировани въ новоосвободенитѣ мѣста има само троица, защото азъ прѣдполагамъ, че г. Кознички като е говорилъ, ималъ е прѣдъ видъ, че тѣхнитѣ окръжнѣ управители е командированъ.

В. Кознички: За него не говоря.

Министъръ А. Людскановъ: Сѣ едно. Отъ всички окръжни управители отъ България сѣ командировани само троица, единитѣ за да изпълнява длъжността окръженъ управителъ, а другитѣ двоица да служатъ при военнитѣ губернатори като съвѣтници, като началници по гражданското управление. Единиятъ отъ тѣхъ, който е при военния губернаторъ въ Лозенградъ, съгласно положението на главнокомандующия за тая цѣль, сега даже замѣсти военния губернаторъ — той е бургазкиятъ окръженъ управителъ, командированъ въ Лозенградъ при военния губернаторъ, да му помага по отношение на гражданското управление, специално по администрацията. Той засега замѣства самия воененъ губернаторъ, който е командированъ, или по-право, който командова известна частъ отъ войската подъ Одринъ. Слѣдователно, неговото назначение тамъ като висшъ администраторъ е належащо. Такъвъ чиновникъ не може да се намѣри така лесно тамъ, какъвто и не сме търсили. Вториятъ чиновникъ, пакъ окръженъ управителъ, е командированъ въ Сѣресъ, също за съвѣтникъ по гражданското управление, началникъ на административния отдѣлъ. Слѣдователно, двамата окръжни управители сѣ турени по единъ при надлежнитѣ губернатори, избрани отъ по-опитнитѣ и по-старитѣ администратори, да имъ служатъ за съвѣтници. Само трети единъ окръженъ управителъ е командированъ да управлява единъ окръгъ — Гюмюрджинския. Това сѣ тримата командировани окръжни управители. Останалитѣ командировани чиновници, бивши консули, сѣ взети отъ вѣдомството на Външното министерство, като хора по-запознати съ ония мѣста, дѣто по-рано сѣ били като консули тамъ, та знаятъ мѣстнитѣ условия и езици, оставени сѣ тамъ докато се свърши войната. Когато се ликвидира положението и се установятъ окончателно службитѣ, ще назначимъ титулярни окръжни управители.

За околийскитѣ началници, и тамъ се мѣчимъ по възможностъ да назначимъ нови или утвърдимъ назначенитѣ вече отъ военната властъ. Азъ съмъ командированъ отъ тукъ нѣколко околийски началници и истина е, че тукашнитѣ околии стоятъ за какадни или по-право се управляватъ отъ секретаритѣ или отъ нѣкои по-опитни пристави. Но не може да бѣде друго-яче. Има нѣкои градове, дѣто трѣбваше непременно да се изпратятъ първостепенни околийски началници, които иматъ опитностъ, хора съ познания на езици, тактъ и умѣние. Обаче, мѣчимъ се и тѣхъ, по мѣръ възможности, да ги замѣстваме съ окончателно назначени чиновници. Мнозина отъ тѣхъ, които желаятъ, ги оставяме тамъ, но мнозина се връщатъ по разни съображения — по заболяване и по други нестоди. И въ туй отношение желанието на г. Кознички се мѣчимъ да изпълнимъ. Но както сами можете да си прѣдставите, има мѣста, за които не знаемъ да-ли ще останатъ въ наше постоянно владѣние, та за тамъ не можемъ да правимъ такива окончателни назначения, докато не се уреди въпросътъ за присъединяване ония

територии къмъ нашето царство. Заклучавамъ, желанието на г. Кознички съмъ ималъ прѣдъ видъ и съмъ се мѣчилъ по възможностъ да назначавамъ окончателно на мѣстата чиновници, но нуждата ме е заставлявала да правя и врѣмenni командировки.

По бѣлѣжката на г. Пѣева, трѣнскиятъ народенъ прѣдставителъ, отговорътъ е ясенъ: законопроектътъ с, че ще получаватъ командировачни само ония, които сѣ командировани отъ тукъ въ заетитѣ мѣста, а за окончателно назначенитѣ има бюджетъ — бюджетътъ за новоосвободенитѣ мѣста, който прѣдвижда колко да се плаща за чиновницитѣ, какви служби да заематъ, заплатитѣ имъ сѣ установени отъ Народното събрание съ бюджетъ. Само ония, които сѣ командировани и врѣменно заематъ изрѣстни служебни мѣста, понеже, както казвамъ въ мотивитѣ, че сѣ оставили къпята си и правятъ двойни разноси и сѣ врѣменно въ услуга тамъ на държавата, само за тѣхъ се отнася този законъ, не само за чиновницитѣ по администрацията, собствено говоря, а и чиновницитѣ по желѣзницитѣ, по военното вѣдомство, отнася се въобще за всички, които сѣ тамъ, а за окончателно назначенитѣ не се отнася.

Моля да приемете законопроекта, както е прѣдложенъ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Ще се гласува. Които г. г. народни прѣдставители приематъ на първо четене законопроекта тѣй, както го прочете г. секретарьтъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете слѣдующия законопроектъ — за разрѣшение на Русенската градска община да сключи 300.000 л. заемъ.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Д о к л а д ъ

до XV-то обикновено Народно събрание.

„Русенскиятъ градско-общински съвѣтъ въ засѣданieto си на 12 февруарий 1913 г. (протоколъ № 22 ст. IV), е рѣшилъ:

„I. Да сключи отъ Българската народна банка единъ заемъ отъ 300.000 л., при слѣднитѣ условия.

„а) срокъ за изплащане 40 години;

„б) годишна лихва 7%, и

„в) за гаранция ще бѣдатъ заложени свободнитѣ общински приходи отъ заложенитѣ такива срѣщу шестмилионния заемъ.

„II. Срѣдствата отъ заема да се употребятъ изключително за подпомагане сѣмействата на бѣднитѣ русенски праждани.

„Порѣдитираниятъ протоколъ ми се прѣдстави безъ да сѣ изпълнени напълно изискванията въ тоя случай отъ разнитѣ законоположения, поради бързата и неотложима нужда отъ заема.

„Имайки прѣдъ видъ всичко това, както и обстоятелствата, въ които се намира страната, безъ да сѣ изпълнени и отъ страна на повѣреното ми министерство нарежданията на чл. 98 отъ правилника за прилагане закона за градскитѣ общини, честь ми е да внесе въ Народното събрание, за разглеждане и гласуване, приложения тукъ законопроектъ.

„София, 21 февруарий 1913 г.

„Министъръ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве:

А. Людскановъ.

„Законопроектъ

за разрѣшение на Русенската градска община да сключи 300.000 л. заемъ.

„Чл. 1. Разрѣшава се на Русенската градска община да сключи отъ Българската народна банка заемъ отъ 300.000 л., при слѣдните условия: а) срокъ за изплащане 40 години; б) годишна лихва 7%, и в) за гаранция ще се заложатъ свободните общински приходи отъ заложенитѣ такива срѣщу шестмиллионния заемъ.

„Чл. 2. Срѣдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за подпомагане сѣмействата на бѣднитѣ русенски граждани.

„Чл. 3. Общинскитѣ доходи, които се залагатъ срѣщу заема, ще се внасятъ направо въ Българската народна банка, която, като удържи нужната сума за лихви и погашения, остатъка ще внася въ общинската каса.

„Чл. 4. Сумата отъ заема ще се влише на приходъ и разходъ въ бюджета на Русенската община за 1913 г.“

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Има думата дупнишкиятъ народенъ прѣдставителъ г. Величко Кознички.

В. Кознички: Г. г. народни прѣдставители! Съ този законопроектъ, както чухте, се иска да се разрѣши на Русенската градска община да сключи 300.000 л. заемъ, и то изключително за раздаване на бѣднитѣ въ Русе. Г. министърътъ на вътрѣшнитѣ дѣла като внася този законопроектъ за одобрение, между другото казва, че макаръ заемътъ да е голѣмъ, грамаденъ, отъ 300.000 л., протоколътъ му е билъ прѣдставенъ безъ да сж изпълнени напълно изискванията на разни законоположения. Азъ бихъ желалъ да зная подробно, въ какво се е състояло неизпълнението на тѣзи прѣдписания на закона; общинскиятъ съвѣтъ билъ ли е въ своето болшинство да поиска разрѣшение за него; второ, имало ли е допитване до народа. Плебисцитъ може да е нѣмало и вѣрно е, че не е имало. Азъ искамъ да чуя г. министра да вътрѣшнитѣ дѣла, понеже той това не ни казва въ мотивитѣ. Споменава само за неизпълнението на чл. 98 отъ правилника за прилагане на закона за градскитѣ общини. За да не ставаше такова нарушение на закона, мисля, че бѣше по-сгодно въ тия изключителни врѣмена г. министърътъ да ни сезираше съ едно, макаръ и врѣменно, измѣнение на законоположенията, които не могатъ да се изпълнятъ, за да може това да стане съ одобрението на Народното събрание. Този пътъ бѣше по-правиленъ и по него трѣбваше да се дѣйствува; ние бѣхме тукъ и това можеше да стане. Ще чуемъ по-обстойно изложението на г. министра на вътрѣшнитѣ работи върху този въпросъ и тогава ще видимъ какво ще може да се направи.

На второ мѣсто, г. г. народни прѣдставители, ми се вижда, че при разрѣшаването на единъ такъвъ голѣмъ заемъ отъ 300.000 л., който ще има да се раздава на бѣдното население, могатъ да станатъ и извѣстни грѣшки; та бихъ желалъ да зная отъ г. министра на вътрѣшнитѣ дѣла, като какъвъ контролъ той е направилъ или мисли да направи по раздаването на тази сума. Да се раздадатъ 300.000 л. не е малко нѣщо, трѣбва административната властъ, висшата административна властъ да упражни единъ голѣмъ контролъ, за да се избѣгватъ възможни злоупотребления. Прѣди този заемъ, който се прѣдлага сега на ваше одобрение, отпущаха се и други такива. Имаме, напр., единъ заемъ отъ 200—250 хиляди лева на Софийската градска община, по рѣшение на общинския съвѣтъ, изразходвани за бѣдното насе-

ление, имаме такива и въ нѣкои и други градове, но, безъ да хвърлямъ обвинения на почитаемия министъръ на вътрѣшнитѣ работи, нека стапа отзивъ на извѣстни оплаквания отъ тукъ за несправедливото раздаване на тѣзи пари. Монѣ ми се чини, че тѣзи оплаквания до извѣстна степенъ ще се дължатъ и на слабия и, може-би, на никакъвъ контролъ на Министерството на вътрѣшнитѣ работи, което има право по силата на законитѣ, които съществуватъ въ нашата страна, да упражнява този контролъ. И при тѣзи изключителни врѣмена това е необяснимо, както въ интереса на Министерството, така и на управляващитѣ партии да се отдаде всичкото внимание и всичката грижа въ туй именно направление, за да не станатъ нѣкои грѣшки.

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Има думата пловдивскитѣ народенъ прѣдставителъ г. А. Малиновъ.

А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ нѣмамъ нищо противъ една такава автономия на нашитѣ общини, по която тѣ биха могли да сключватъ заеми, дѣто намѣрятъ за добръ и на каквито условия би намѣрили такива заеми. Но единъ пътъ напииятъ законъ иска щото общинитѣ да сключватъ заеми съ разрѣшение на Народното събрание, очевидно, иска го по нѣкои съображения. Помежду многото други съображения, които може да се прѣдполагатъ, е и това, че Народното събрание, при разискване на единъ въпросъ като този, който сега дискутираме, ще може да упражни извѣстенъ контролъ върху бюджетнитѣ срѣдства на общината. Прѣждеговорившиятъ забѣлѣжи правилно, че не сж изпълнени нѣкои отъ формалноститѣ, които прѣдписва законътъ, за да могатъ да бѣдатъ сключени отъ тия общини нужнитѣ заеми, не е изпълнено това прѣдписание на закона, по което се иска да стане допитване до народа. Обаче, изпълнението на тази формалностъ е невъзможно по твърди понятия причини, че народътъ не е тукъ; той е дурядъ и върши една не по-малко важна работа. Слѣдователно единъжъ констатирано, че тази формалностъ е неизпълнена по уважителни причини — считамъ, че това покрива и правителството, покрива и насъ.

Но азъ не мога да се съглася съ това, дѣто г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи въ мотивитѣ къмъ своя законопроектъ цитира чл. 98 отъ правилника за прилагане на закона за градскитѣ общини и казва, че този правилникъ въ случая не е съблюденъ пакъ по сжитѣ причини, че страната се била намирала въ трудно положение. Ако ме не лъжее паметта, чл. 98 отъ правилника за прилагане на закона за градскитѣ общини не разпорежда друго, освѣтъ, че всѣки единъ заемъ, който би поискала една община, се подлага на обсъждане отъ една комисия, въ която участва прѣдставителъ на Българската народна банка, на Земледѣлската банка и на Финансовото министерство, и тази комисия има да извърши онази работа, която трѣбва да бѣде и наша — да изучи, да-ли общината наистина има нужда отъ такива пари, да-ли условията, на които тя е готова да сключи заема, сж сгодни, да-ли наистина изплащането на такъвъ заемъ е гарантирано и т. н. Всичко това има значение още и затова, че имало е случаи — вамъ сж познати — че общини правятъ заеми, а държавата ги плаща, та добръ е, слѣдователно, държавата да може да види, че наистина заемътъ се иска намѣсто, за полезни цѣли, че може да бѣде изплатенъ наврѣме, че финансиритѣ срѣдства на общината позволяватъ да се сключи заемъ, та да не рискува тя да го плаща. Питамъ азъ, защо поне тази, на чл. 98 отъ правилника, формалностъ не е изпълнена? Въ Народната банка има доста чиновници, въ Земледѣлската сѣщо, въ

Финансовото министерство също, които трябва да влизат въ въстава на прѣдвидената въ чл. 98 комисиия. Между впрочемъ, г. министърътъ казва: Не можахъ да изпълня прѣдписанията на чл. 98 отъ правилника за прилагане закона за градскитѣ общини, защото времната сж тежки. Тѣ сж тежки и не позволяватъ да стане едно допитване — съ това ще се помиримъ; но да сж толкова тежки, щото да не се изпълни една формалност отъ голѣмо значение, една формалност, която прѣдвижда чл. 98 отъ правилника, чини ми се, че въ такава толкова тежко положение не се намираме.

Но, най-послѣ, тази формалност не е изпълнена. Азъ прѣдполагамъ, че Министерството на вътрѣшнитѣ работи знае положението на тѣзи общини — и на Русенската, и на другата, която също иска да ѝ се разрѣши да сключи заемъ . . .

Обаждатъ се: Шуменската.

А. Малиновъ: Шуменската.

Министъръ А. Людскановъ: Тѣ сж нѣколко.

А. Малиновъ: Повдигнатиятъ отъ менъ въпросъ е много важенъ и азъ бихъ желалъ г. министърътъ да ни даде обяснения по него — какво е напр. финансовото положение на тѣзи общини, които искатъ заеми, каква е тѣхната задлъжненостъ . . . Не се внасятъ законопроекти у насъ само за да вдигнемъ рѣка, „разрѣшаваме“, а и да се запитаеме, защо разрѣшаваме, можемъ ли да разрѣшимъ. По тѣзи въпроси нищо не знаемъ.

Азъ трябва да забѣлѣжа, че г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи слѣдва въ сжщностъ една установена отъ всички негови прѣдшественици практика. Той не е първиятъ, който ни внася законопроектъ въ този му видъ, въ който го четемъ, но азъ бихъ желалъ да бѣде той послѣдниятъ; въ мотивитѣ да се излагатъ всички тѣзи нѣща, върху които имахъ честта да привлѣжа вниманието на народното прѣдставителство. Моля, прочее, г. министра да даде обяснения, първо, защо не сж изпълнени прѣдписанията на чл. 98 отъ правилника за прилагане закона за градскитѣ общини, и второ, да ни нарисува една картина за финансовото положение на тѣзи общини, които се нуждаятъ отъ заеми.

По сжщността на самия кредитъ. Той се иска, за да се поддрѣпватъ сѣмействата на убититѣ и раненитѣ. Нищо по-благородно и по-належащо отъ това. Ще трябва да набавимъ тѣзи сръдства. Частъ отъ тѣзи сръдства, както личи отъ другия законопроектъ, който ще има по-послѣ да разгледаме, се искатъ, за да се взематъ надлежнитѣ мѣрки противъ епидемиитѣ . . . Нищо по-належащо, и по-разумно и отъ това . . . Кредитътъ ще го вотираме, но при тѣзи условия, за които тукъ азъ говоря и които нѣма защо да се не изпълнятъ.

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Министъръ А. Людскановъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ самъ съзнавамъ, че не би трѣбвало да се внасятъ въ Народното събрание законопроекти отъ този родъ въобще, защото трѣбва да оскѣпимъ твърдѣ много положението на общинитѣ, и ако да бѣше нормално време, нѣма съмнѣние, азъ не бихъ ви внесълъ така лесно единъ проектъ за заемъ отъ 300.000 л. за нѣкоя община, прѣди да изпълня до подробности всички формалности, които се прѣдвиздаватъ въ закона. Г. Малиновъ каза, че и други министри сж по правили и азъ бихъ желалъ да бѣда послѣдниятъ. Ако го правя, обаче, това, то е защото България се намира днесъ въ изключително

положение, каквото ви е извѣстно — въ извънредно положение.

Сега да не правимъ общи сжждения, но да дойдемъ до въпроса, който ни занимава. Както ще видите, въ този законопроектъ и въ слѣдующитѣ, турена е типичната фраза „понеже не сж изпълнени всичкитѣ формалности, прѣдвидени въ разни законоположения“, г. Малиновъ въ случая, струва ми се, че се лѣже. Азъ не съмъ се позовавалъ въ този законопроектъ на чл. 98 отъ правилника за прилагане закона за градскитѣ общини.

А. Малиновъ: Така пише.

Министъръ А. Людскановъ: Въ този законопроектъ не. Въ другитѣ, които ще дойдатъ.

В. Кознички: Има го и тукъ.

Министъръ А. Людскановъ: Да, да, право е, има го. — Ето какво е положението. Русенскиятъ градско-общински съвѣтъ се намира въ извънредно положение, защото Русе е индустриаленъ градъ, градъ съ фабрики, както ви е извѣстно, дѣто има голѣмо работнишко население. Шефотѣ на фамилиитѣ — поддрѣжката имъ сж взети подъ знамената; братята, на тѣзи фамилии — сж сжщо тамъ. Градскитѣ съвѣти, не само Русенскиятъ, но всички въ България, направиха послѣдни усилия, като гласуваха допълнителни свои бюджети — ако сте слѣдили „Държавенъ вѣстникъ“, ще видите, втори, трети, даже четвърти допълнителни свои бюджети — за да взематъ, отдѣто сж могли да намѣрятъ сръдства за помагане на бѣднитѣ. Положението на бѣднитѣ бѣше отчаяно. Русенскиятъ градско-общински съвѣтъ е гласувалъ единъ допълнителенъ кредитъ отъ 120.000 л.; но като е билъ изчерпанъ и този допълнителенъ кредитъ, та е нѣмало какво да се направи, освѣнъ да се прибѣгне къмъ заемъ. Вие, които живеете въ провинцията, знаете, че градскитѣ съвѣти въ послѣдно време сж обсадени отъ бѣдни, нуждающи се отъ помощи граждани и градскитѣ иметѣ много пжти сж принудени да не отиватъ въ обсаденитѣ общини, а идатъ тукъ да търсятъ пари, за да имъ помогнатъ. Частъ отъ тѣзи пари, заети на бърза рѣка, сж похарчени прѣди да сж още вотирани отъ Народното събрание, защото е нѣмало какво да се прави. Ето какво е положението. Протоколътъ на Русенския градски съвѣтъ казва: (Чете) „А нашиятъ градъ, като фабриченъ, почти всички фабрики не работятъ, то тази безработица е лишила хиляди хора безъ сръдства за прѣживяване“. Можете да си прѣдставите положението. Слѣдъ като е изчерпанъ кредита, градскитѣ съвѣти е прибѣгналъ до този заемъ. При това положение, можеха ли да бждатъ изпълнени условията, които изискватъ законитѣ? Законитѣ изискватъ най-напрѣдъ непрѣмѣнно да стане допитване, референдумъ. Това не можемъ да направимъ, защото онѣзи, до които ще се допитваме, сж подъ знамената. Второ, изисква се комисиия, която да прѣгледа бюджетитѣ за нѣколко години и да ми прѣдстави подробно положението на общината. Това не можа да се извърши, по липса на чиновници, тука, а и на персоналъ въ градскитѣ общини. Вие знаете, че Софийското градско-общинско управление се управлява отъ единъ иметъ заболѣлъ и единъ само помощникъ, Русенското — отъ единъ иметъ и единъ помощникъ — мюсюлманинъ. Мо. л ви се, когато общината по липса на персоналъ нѣма възможностъ да прѣдстави нужнитѣ книжа, а нуждата хлопа на вратата, какво трѣбва да направимъ. Хората отиватъ съ малки дѣца въ общината и не излизатъ докато не имъ се даде помощъ. При туй положение, оставаше само едно — да видимъ да-ли банката ще даде заемъ, а за неспазване на формалността ще искаме

вашето снизхождение и мисля че ще го дадете. Тамъ, какъто банцитъ не даваха, нѣмаше защо да идвамъ тукъ и искамъ вашето одобрение. Но банцитъ — земледѣлската и народната — като разгледаха книгата и финансовото положение на общинитъ — понеже и тѣ тѣй сѣщо сѣ заинтересовани за платимоспособността имъ — се съгласиха да отпуснатъ заемъ. Докато банцитъ не се съгласѣха, азъ не можахъ да внеса тия законопроекти.

Да ви давамъ подробно, обстоятелствено изложение за състоянието на Русенската градска община, не мога, защото тя самата не е въ сила да ми представи даннитъ. Но при голѣмата нужда, въ която се намира, и като е изчерпала всички срѣдства, представила е на бърза рѣка своя бюджетъ и азъ, като се убѣдихъ за нуждитъ ѝ и видѣхъ, че може да ти посрѣщне само съ заемъ и понеже и самитъ заинтересовани банки признаватъ, че тя може да си изплати заема и като го разсрочи на 40 години, азъ се съгласихъ да внеса тоя законопроектъ и да искамъ вашето одобрение.

Това е положението на русенския заемъ, това е положението и на другитъ заеми, за които подиръ малко ще ви се докладва.

Подиръ тия обяснения, азъ моля да приемете тоя заемъ.

Прѣдседателствуващъ А. Буровъ: Ще се гласува. Които г. г. народни прѣдставители приематъ законопроекта за разрѣшение на Русенската градска община да сключи 300.000 л. заемъ, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете слѣдующия законопроектъ за разрѣшение на Шуменската градска община да сключи заемъ отъ 150.000 л.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Докладъ до Народното събрание.

„Шуменскиятъ градско-общински съвѣтъ въ за-сѣданието си на 21 януарий 1913 г., съ протоколъ № 7 ст. II, е рѣшилъ:

„I. Да сключи отъ Българската народна банка, единъ заемъ отъ 150.000 л., при условия:

„а) срокъ за изплащане 15 години;

„б) годишна лихва 7%, и

„в) за гаранция ще се заложатъ общинскитъ приходи отъ кръвнината.

„II. Срѣдствата отъ заема ще се употребятъ из-ключително: 100.000 л. за нуждитъ на бѣднитъ вой-нишки и други сѣмейства въ Шуменъ и 50.000 л. за борба противъ разнитъ епидемически болести.

„Горѣцитиранитъ протоколъ ми се прѣдстави, безъ да сѣ изпълнени изискванията въ тоя случай отъ разнитъ законоположения, поради бързота и не-отложима нужда отъ заема.

„Имайки прѣдъ видъ всичко това, както и обсто-ятелствата, въ които се намира страната, безъ да сѣ изпълнени и отъ страна на повѣреното ми ми-нистерство нарежданията на чл. 98 отъ правилника за прилагане закона за градскитъ общини, честь ми е да внеса въ Народното събрание, за разглеждане и гласуване, приложения тукъ законопроектъ.

„София, 18 февруарий 1913 г.

„Министъръ на вътрѣшнитъ работи и народното здраве:

А. Людскановъ.

„Законопроектъ

за разрѣшение на Шуменската градска община да сключи заемъ отъ 150.000 л.

„Чл. 1. Разрѣшава се на Шуменската градска об-щина да сключи отъ Българската народна банка

заемъ отъ 150.000 л. при слѣднитъ условия: а) срокъ за изплащане 15 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитъ приходи отъ кръвнината.

„Чл. 2. Срѣдствата отъ заема ще се употребятъ из-ключително: 100.000 л. за нуждитъ на бѣднитъ вой-нишки и други сѣмейства въ Шуменъ и 50.000 л. за борба противъ разнитъ епидемически болести.

„Чл. 3. Общинскитъ доходи, които се залагатъ срѣщу заема, ще се внасятъ направо въ Българската народна банка, която, като удържи нужната сума за лихви и погашения, остатъка ще внася въ общин-ската каса.

„Чл. 4. Сумата отъ заема ще се впише на приходъ и разходъ въ бюджета на Шуменската община за 1913 г.“

Прѣдседателствуващъ А. Буровъ: Ще се гласува. Които г. г. народни прѣдставители приематъ про-четения на първо четене законопроектъ, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Минаваме къмъ слѣдующия законопроектъ — за разрѣшение на Варненската, Добришката, Провадий-ската, Хасковската, Пловдивската, Орѣховската, Бра-циговската и Каварненската градски общини да сключатъ заеми.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Докладъ до Народното събрание.

Варненската, Добришката, Провадийската, Хас-ковската, Пловдивската, Орѣховската, Брациговската и Каварненската градски общини сѣ рѣшили да сключатъ отъ Българската народна и земледѣлска банки заеми, въ размѣри и подъ условия, подробно означени въ законопроекта. Срѣдствата отъ тия заеми сѣ прѣдназначени изключително за подпома-гане на крайно бѣднитъ войнишки и други сѣмей-ства въ казанитъ общини.

„Поради бързота и неотложима нужда на бѣднитъ граждани отъ храна и топливо, при сегашнитъ об-стоятелства, заемитъ на горѣпоименованитъ общини, безъ да сѣ изпълнени напълно изискуемитъ се по това формалности, сѣ разрѣшени отъ Министерския съвѣтъ и височайше утвърдени, на основание чл. 47 отъ конституцията, а нѣкои отъ тия заеми сѣ и ре-ализирани вече.

„Като долагамъ това, съгласно забѣлжката при п. 5 на чл. 60 отъ закона за градскитъ общини, честь ми е да внеса въ Народното събрание, за разгле-ждане и гласуване, приложения тукъ законопроектъ.

„София, 16 февруарий 1913 г.

„Министъръ на вътрѣшнитъ работи и народното здраве:

А. Людскановъ.

„Законопроектъ

за разрѣшение на Варненската, Добришката, Прова-дийската, Хасковската, Пловдивската, Орѣховската, Брациговската и Каварненската градски общини да сключатъ заеми.

„Чл. 1. Разрѣшава се на Варненската, Добришката, Провадийската, Хасковската, Пловдивската, Орѣхов-ската, Брациговската и Каварненската градски об-щини да сключатъ заеми, въ размѣри и подъ усло-вия, показани въ слѣднитъ членове.

„Чл. 2. Варненската община. Заемътъ ще бжде въ размѣръ 250.000 л. и ще се сключи отъ Бъл-гарската народна банка, при условия: а) срокъ за

изплащане 25 години, съ право, да може да бъде изплатен и по-рано отъ тоя срокъ; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитъ приходи отъ общинската гора, сергийно право, общински връхнини, налогъ върху надписитъ, налогъ върху велосипеди и пр., интизапъ, кринина и кантаринина, върху публичнитъ продажби, пждарщината, позволителни билети за строене, такси отъ прѣписи и пр. и такси отъ сметъта; г) срѣдствата отъ заема ще се употребѣятъ изключително за купуване храна и топливо прѣзъ настоящата зима на сѣмействата на бѣднитъ варненски граждани, повикани подъ знамената, както и на други крайно бѣдни сѣмейства.

„Чл. 3. Добришката община. Заемътъ ще бъде въ размѣръ 60.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 5 години (по 12.000 л. годишно); б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитъ приходи отъ беглика и данѣкъ сградитъ, на сума 60.000 л.; г) срѣдствата отъ заема ще се употребѣятъ изключително за раздаване помощи на бѣднитъ войнишки и други сѣмейства въ Добричъ.

„Чл. 4. Провадийската община. Заемътъ ще бъде въ размѣръ 30.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 15 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитъ приходи отъ „интизапа“; г) срѣдствата отъ заема ще се употребѣятъ изключително за раздаване помощи на бѣднитъ войнишки сѣмейства въ Провадия.

„Чл. 5. Хасковската община. Заемътъ ще бъде въ размѣръ 100.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 10 години, съ право, да може да бъде изплатенъ и по-рано отъ тоя срокъ; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция, ако такава бъде поискана, ще се заложатъ доходитъ отъ кръвнината и бача; г) срѣдствата отъ заема ще се употребѣятъ изключително за раздаване помощи на бѣднитъ войнишки сѣмейства и на останалитъ неспособни за работа граждани въ Хасково.

„Чл. 6. Пловдивската община. Заемътъ ще бъде въ размѣръ 250.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 15 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ сѣшитъ общински приходи, заложенни прѣзъ 1906 г. срѣщу седеммилионния заемъ; г) срѣдствата отъ заема ще се употребѣятъ изключително за подпомагане бѣднитъ сѣмейства въ Пловдивъ.

„Чл. 7. Орѣховската община. Заемътъ ще бъде въ размѣръ 25.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 5 години, съ право, да може да бъде изплатенъ и по-рано отъ тоя срокъ; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ 14.000 л. отъ общинскитъ приходи беглика и данѣкъ сградитъ, който билъ 34.000 л.; г) срѣдствата отъ заема да се употребѣятъ изключително за нуждитъ на бѣднитъ войнишки и други сѣмейства въ Орѣхово.

„Чл. 8. Брациговската община. Заемътъ ще бъде въ размѣръ 20.000 л. и ще се сключи отъ Българската земледѣлка банка, при условия: а) срокъ за изплащане 5 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ приходитъ отъ общинскитъ връхнини, поземелния налогъ, данѣкъ сградитъ и беглика; г) срѣдствата отъ заема ще се употребѣятъ изключително за нуждитъ на бѣднитъ сѣмейства въ Брацигово.

„Чл. 9. Каварненската община. Заемътъ ще бъде въ размѣръ 15.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 20 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитъ приходи отъ

надписитъ и сергийно право; г) срѣдствата отъ заема ще се употребѣятъ изключително за нуждитъ на бѣднитъ сѣмейства въ Каварна.

„Чл. 10. Доходитъ, които се залагатъ срѣщу заемътъ, ще се внасятъ направо въ надлежнитъ банки, които, като удържатъ нужната сума за лихви и погашения, остатъка ще прѣдадатъ на общинската каса.

„Чл. 11. Сумитъ отъ заемитъ ще се внишатъ на приходъ и разходъ въ бюджетитъ на надлежнитъ общини за 1913 г.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Ще се гласува. Които г. г. народни прѣдставители приематъ на първо четене прочетения законопроектъ, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Министъръ А. Людскановъ: Прѣдъ видъ нуждата, която ще се удовлетвори съ тия заеми, моля да се гласува спѣшностъ, да минатъ на второ четене.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Г. министърътъ на вътрѣшнитъ работи прѣдлага спѣшностъ за второто четене на прочетенитъ законопроекти, прѣдъ видъ на дѣйствително голѣмата нужда отъ тия заеми. Моля г. г. народнитъ прѣдставители, които приематъ спѣшностъ за прочетенитъ законопроекти, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете законопроектитъ на второ четене.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„З а к о н ъ

за разрѣшение на Русенската градска община да сключи 300.000 л. заемъ.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ прочетеното заглавие, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшава се на Русенската градска община да сключи отъ Българската народна банка заемъ отъ 300.000 л., при слѣднитъ условия: а) срокъ за изплащане 40 години; б) годишна лихва 7%, и в) за гаранция ще се заложатъ свободнитъ общински приходи отъ заложенитъ такива срѣщу шестмилионния заемъ.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 1 отъ законопроекта, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 2. Срѣдствата отъ заема ще се употребѣятъ изключително за подпомагане сѣмействата на бѣднитъ русенски граждани.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 2 отъ законопроекта, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 3. Общинскитъ доходи, които се залагатъ срѣщу заема, ще се внасятъ направо въ Българската народна банка, която, като удържи нужната сума за лихви и погашения, остатъка ще внася въ общинската каса.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 3, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Чл. 4. Сумата отъ заема ще се впише на приходъ и разходъ въ бюджета на Русенската община за 1913 г.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които приематъ чл. 4, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„З а к о н ъ

за разрѣшение на Шуменската градска община да сключи заемъ отъ 150.000 л.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ заглавието на законопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшава се на Шуменската градска община да сключи отъ Българската народна банка заемъ отъ 150.000 л., при слѣднитѣ условия: а) срокъ за изплащане 15 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитѣ приходи отъ кръвнината.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 1, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Чл. 2. Срѣдствата отъ заема ще се употребятъ изключително: 100.000 л. за нуждитѣ на бѣднитѣ войнишки и други сѣмейства въ Шуменъ и 50.000 л. за борба противъ разнитѣ епидемически болести.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 2, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Чл. 3. Общинскитѣ доходи, които се залагатъ срѣщу заема, ще се внасятъ направо въ Българската народна банка, която, като удържи нужната сума за лихви и погашения, остатѣка ще внася въ общинската каса.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 3, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Чл. 4. Сумата отъ заема ще се впише на приходъ и разходъ въ бюджета на Шуменската община за 1913 г.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 4, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„З а к о н ъ

за разрѣшение на Варненската, Добришката, Провадийската, Хасковската, Пловдивската, Орѣховската, Брациговската и Каварненската градски общини да сключатъ заеми.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ заглавието на законопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшава се на варненската, Добришката, Провадийската, Хасковската, Пловдивската, Орѣховската, Брациговската и Каварненската градски общини да сключатъ заеми, въ размѣри и подъ условия, показани въ слѣднитѣ членове.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 1, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Чл. 2. Варненската община. Заемътъ ще бѣде въ размѣръ 250.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 25 години, съ право, да може да бѣде изплатенъ и по-рано отъ тоя срокъ; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитѣ приходи отъ общинската гора, сергийно право, общински връхнини, налогъ върху надписитѣ, налогъ върху велосипеди и пр., интисапъ, кринина и кантаринина, върху публичнитѣ продажби, пѣдаршината, позволителни билети за строене, такси отъ прѣписи и пр. и такси отъ сметѣта; г) срѣдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за купуване храна и топливо прѣзъ настоящата зима на сѣмействата на бѣднитѣ варненски граждани, повикани подъ знамената, както и на други крайно бѣдни сѣмейства.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 2, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Чл. 3. Добришката община. Заемътъ ще бѣде въ размѣръ 60.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 5 години (по 12.000 л. годишно); б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитѣ приходи отъ беглика и данѣкъ сградитѣ, на сума 60.000 л.; г) срѣдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за раздаване помощи на бѣднитѣ войнишки и други сѣмейства въ Добричъ.“

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ чл. 3 отъ законопроекта, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ Н. Списаревски: (Чете)

„Чл. 4. Провадийската община. Заемътъ ще бѣде въ размѣръ 30.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 15 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитѣ приходи отъ „интисапа“; г) срѣдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за раздаване помощи на бѣднитѣ войнишки сѣмейства въ Провадия.“

Председателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни представители приематъ чл. 4, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 5. Хасковската община. Заемътъ ще бжде въ размѣръ 100.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 10 години, съ право, да може да бжде изплатенъ и по-рано отъ тоя срокъ; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция, ако такава бжде поискана, ще се заложатъ доходитѣ отъ кръвнината и бача; г) срдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за раздаване помощи на бднитѣ войнишки сѣмейства и на останалитѣ неспособни за работа граждани въ Хасково.“

Председателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни представители приематъ чл. 5, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 6. Пловдивската община. Заемътъ ще бжде въ размѣръ 250.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 15 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ сжитѣ общински приходи, заложенни прѣзъ 1906 г. срѣщу седеммилионния заемъ; г) срдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за подпомагане бднитѣ сѣмейства въ Пловдивъ.“

Председателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни представители приематъ чл. 6, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 7. Орѣховската община. Заемътъ ще бжде въ размѣръ 25.000 л. и ще се сключи отъ Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 5 години, съ право, да може да бжде изплатенъ и по-рано отъ тоя срокъ; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ 14.000 л. отъ общинскитѣ приходи беглика и данѣкъ сградитѣ, който билъ 34.000 л.; г) срдствата отъ заема да се употребятъ изключително за нуждитѣ на бднитѣ войнишки и други сѣмейства въ Орѣхово.“

Председателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни представители приематъ чл. 7 отъ законопроекта, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 8. Брациговската община. Заемътъ ще бжде въ размѣръ 20.000 л. и ще се сключи отъ Българската земеделска банка, при условия: а) срокъ за изплащане 5 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ приходитѣ отъ общинскитѣ врѣхнини, поземелния налогъ, данѣкъ сградитѣ и беглика; г) срдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за нуждитѣ на бднитѣ сѣмейства въ Брацигово.“

Председателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни представители приематъ чл. 8, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 9. Каварненската община. Заемътъ ще бжде въ размѣръ 15.000 л. и ще се сключи отъ

Българската народна банка, при условия: а) срокъ за изплащане 20 години; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ общинскитѣ приходи отъ надписитѣ и сергийно право; г) срдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за нуждитѣ на бднитѣ сѣмейства въ Каварна.“

Председателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни представители приематъ чл. 9, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 10. Доходитѣ, които се залагатъ срѣщу заемитѣ, ще се внасятъ направо въ надлежнитѣ банки, които, като удържатъ нужната сума за лихви и погашения, остатѣка ще прѣдадатъ на общинската каса.“

Председателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни представители приематъ чл. 10 тъй, както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ д-ръ К. Списаревски: (Чете)

„Чл. 11. Сумитѣ отъ заемитѣ ще се впишатъ на приходъ и разходъ въ бюджетитѣ на надлежнитѣ общини за 1913 г.“

Председателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни представители приематъ чл. 11, послѣдентъ, тъй както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. (Болшинство) Събранието приема.

Минаваме къмъ слѣдующата точка отъ дневния редъ: разглеждане прѣдложенията, първо, за одобрение царския указъ подъ № 1 отъ 9 януарий 1913 г. и № 5 отъ 10 февруарий относително облагането съ мито стокитѣ отъ турско произхождение и фабрикация.

Моля г. секретаря да прочете мотивитѣ и законопроекта.

„М о т и в и

къмъ рѣшението за одобрение царскитѣ укази № 1 отъ 9 януарий и № 5 отъ 10 февруарий 1913 г. относително облагането съ мито стокитѣ отъ турско произхождение и фабрикация.

„Г. г. народни представители,

„Съ обявяването на войната, турското правителство бѣ разпоредило, щото стокитѣ отъ българско произхождение и фабрикация да се облагатъ съ едно диференциално мито 100% отъ стойността, което поради високия си размѣръ изключва възможността да могатъ да се внасятъ въ тая империя каквито и да било български стоки. Като слѣдствие отъ това, на правителството се налагаше дългъ да отговори съ също такава мѣрка срѣмо вноса на стокитѣ отъ турско произхождение и фабрикация. На основание чл. 14 отъ закона за общата митнишка тарифа и чл. 12 буква а отъ закона за митницитѣ и въ размѣръ, какъвто тия постановления прѣдвиждатъ, се увеличи митото на турскитѣ стоки, вписани било направо отъ Турция, било че минаватъ прѣзъ територията на друга държава.

„Съгласно чл. 13 отъ закона за митницитѣ подобни рѣшения на правителството подлежатъ на одобрение отъ Народното събрание.

„Това като излагамъ, имамъ честъ да прѣдставя на одобрение отъ Народното събрание царскитѣ укази подъ № 1 отъ 9 януарий и № 5 отъ 10 февруарий т. г.

„София, 22 февруарий 1913 г.

„Министъръ на финанситѣ: Т. Теодоровъ.

„Р ъ ш е н и е

за одобрение царскитѣ укази подъ № 1 отъ 9 януарий и № 5 отъ 10 февруарий 1913 г. относително облагането съ мито на стокитѣ отъ турско произхождение и фабрикация.

„Членъ единственъ. Одобриватъ се указитѣ подъ № 1 отъ 9 януарий 1913 г. и № 5 отъ 10 февруарий 1913 г., съ които се одобрява да се прилага до второ разпореждане рѣшеніята на Министерския съвѣтъ, отъ 4 януарий протоколъ № 1, отъ 8 януарий 1913 г. протоколъ № 3 и отъ 29 януарий, протоколъ № 21, както слѣдва:

„1. Да се облагатъ до второ разпореждане произведенията отъ турско произхождение и фабрикация, било когато се внасятъ направо, било когато идватъ прѣзъ територията или съ корабитѣ на друга нѣкоя държава, съ мито въ слѣднитѣ размѣри:

„а) съ 100% отъ стойността, ако митото, което се плаща по общата митнишка тарифа е по-малко отъ 100% отъ стойността;

„б) съ митото на общата митнишка тарифа, ако това послѣдното е по-големо отъ 100% отъ стойността, а теглото нето да се опрѣдѣля съгласно чл. 3 отъ закона за общата митнишка тарифа;

„в) безмитнитѣ, споредъ общата митнишка тарифа, стоки, оставатъ безмитни и занепрѣдъ.

„З а б ъ л ѣ ж к а: Произведенията, произхождащи отъ турскитѣ земи, заети отъ българскитѣ войски, се облагатъ съгласно наредбата одобрена съ царския указъ № 21 отъ 2 декемврий 1912 г.

„2. Оцѣнката на стокитѣ да става възъ основа на пазарната имъ стойностъ на едро въ царството.

„3. Стокитѣ отъ турско произхождение и фабрикация, които сж били отправени за България най-късно на 11 януарий т. г. — обстоятелство, което ще трѣбва да се установи отъ надлежнитѣ товарителни документи — но сж пристигнали въ българска територия не по-късно отъ 16 сжщия мѣсець 12 ч. прѣзъ пощята, даже и ако не сж били разтоварени на брѣга отъ корабитѣ или отъ вагонитѣ, да се обложатъ по законоположенията и тарифитѣ, които сж били въ сила до деня на влизането въ сила на настоящитѣ наредби.

„4. Тия произведения, произхождащи отъ държави ползуващи се въ България отъ клаузата на най-облагодетелствувания народъ и експедирирани за България слѣдъ датата на публикуването указа за влизането въ сила на настоящитѣ наредби, трѣбва да бждатъ придружени съ свидѣтелства за мѣстопроизхождение, издадени било отъ митницата на мѣстоизпращането, било отъ търговскитѣ камари въ изпоснитѣ центрове, било най-послѣ отъ българскитѣ консулски власти отъ страната дѣто става износътъ. Тия свидѣтелства, ако не сж съставени на езикъ разбираемъ отъ митницитѣ, трѣбва да бждатъ придружени въ българскитѣ митници отъ единъ прѣводъ на български езикъ. Тѣзи произведения сж слѣднитѣ:

„1) риба солена—лакерда, паламутъ, скомри, хамси, колеруди, ставриди и сардели; 2) нахутъ и леблеби; 3) смокини всѣвакви; 4) фурми всѣвакви; 5) маслини солени обикновени; 6) сусамъ; 7) рахатъ-люкумъ; 8) халва; 9) пекмезъ отъ грозде; 10) салунъ за пране; 11) памучна прежда суланъ, небѣлена, необоядисана до № 14 английски включително; 12) червенъ пиперъ; 13) прѣсно и сухо грозде; 14) лѣшници; 15) кестени; 16) дървено масло въ бурета; 17) лимони, портокали и мандарини; 18) прѣсни и сушени плодове, и 19) морска сол.“

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. д-ръ Христо Мутафовъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Г. г. народни прѣдставители! Менѣ сж понятни мотивитѣ и съображенията, които сж накарали министра на финанситѣ да внесе този законопроектъ. Защото, ако Турция наложи двойно по-големо мито, отколкото е стойността на самитѣ стоки, които се внасятъ въ страната, естествено бѣше и ние да отговоримъ съ репресивни мѣрки. Както тѣ стрѣха възможността да изнасяме стоки въ Турция, трѣбваше така и ние да спремъ възможността имъ да внасятъ стоки въ България. Съ една рѣчь, трѣбваше спрѣмо тѣхъ да вѣтхнемъ въ митническа война. За мене сж понятни много добри съображенията и наредбитѣ на всички членове; обаче, има едно обстоятелство, което ми прави впечатление и за което моля г. министра на финанситѣ да ни освѣтли.

Въ члена единственъ, въ п. 3 е казано: (Чете) „Стокитѣ отъ турско произхождение и фабрикация, които сж били отправени за България най-късно на 11 януарий т. г. — обстоятелство, което ще трѣбва да се установи отъ надлежнитѣ товарителни документи — но сж пристигнали въ българска територия не по-късно отъ 16 сжщия мѣсець 12 ч. прѣзъ пощята, даже и ако не сж били разтоварени на брѣга отъ корабитѣ или отъ вагонитѣ, да се обложатъ по законоположенията и тарифитѣ, които сж били въ сила до деня на влизането въ сила на настоящитѣ наредби“. Значи, ако до тази дата, 11 януарий, стокитѣ сж трѣгнали и сж пристигнали не по-късно отъ 16 януарий, ще бждатъ облагани по силата на онѣзи закони за митата, които сж съществували дотогава. Не зная кое е било съображението на Финансовото министерство, за да избере този день, 11 януарий. Та защо не първи или пети януарий, или не декемврий, или февруарий или ноемврий мѣсець? Въ мотивитѣ на законопроекта не се казва нищо по това. Това може да даде мѣсто на тълкуване и подозрѣние отъ нѣкои страни, че на един стокитѣ ще бждатъ обложени поради искането на заинтересовани търговци съ един мита, а на други съ други.

Моля г. министра на финанситѣ да ми обясни това, за да нѣма мѣсто на никакви недоразумѣния и прѣтълкувания.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Въпросътъ, зададенъ отъ почтения народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Мутафовъ, е умѣстенъ и е нужно да се изясни той въ Народното събрание.

Както виждате отъ заглавието на прѣдложението, одобряватъ се два царски указа: единиятъ отъ 9 януарий № 1, и другиятъ отъ 10 февруарий, № 5. Всички други законоположения, които имаме тукъ, освѣтъ този чл. 3, съставятъ първия указъ отъ 9 януарий № 1, а само това законоположение въ чл. 3 е отъ указа отъ 10 февруарий, № 5. Виждате, че между двата указа има разстояние цѣлъ мѣсець отъ 9 януарий до 10 февруарий. Причината за туй законоположение, което съставя изключение отъ първия указъ, е слѣдната: указътъ № 1 отъ 9 януарий е публикуванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ на 11 януарий и законоположението, за увеличение на вноснитѣ мита върху стокитѣ отъ турско произхождение, влѣзе въ сила отъ 11 януарий; но оказа се, че щомъ този указъ влѣзваше въ сила, въ деня на обявяването му въ „Държавенъ вѣстникъ“, имало по петъ трѣгнали, натоварени отъ Цариградъ или турскитѣ острови, стоки и повечето на български търговци, които не сж знаели, че ще излѣзе такъвъ указъ, който да увеличи стойността на митата до стойността на стоката, т. е. 100%; но сж знаели, че се взема тази репресия. Стокитѣ пристигатъ въ продължение на нѣколко дни — 3, 4, 5, до 16 януарий пристигатъ тѣзи отъ най-далечнитѣ разстояния на

турските земи. Хората сирѣха параходитѣ въ Варна и казаха: „Какво сте направили? Издавате указъ № 1, който влиза въ сила отъ 11 януарий; но ние не можемъ да платимъ такива мита; ще трѣбва да хвърлимъ стокитѣ си въ морето, защото тѣ не могатъ да понесатъ такива мита, 100% отъ стойността имъ, и защото на пиящата има други подобни стоки, които не сж платили такова мито; да изнесемъ нашитѣ стоки на пиящата, значи, да разоримъ себе си: слѣдователно, нѣма да накажете Турция, а ще разсипете насъ, българскитѣ търговци“. Освѣнъ това, имаше и такива артикули като маслини, лимони, портокали и пр., които се внасятъ у насъ не само отъ Турция, а и отъ Гърция и други страни. „Ако да бѣха такива артикули, че слѣдъ като си продадатъ другитѣ стоката, ще остане да си продадатъ и ние нашата и наваксаме — добръ, но хората ще продължаватъ да носятъ подобни стоки и въ бъдеще отъ Гърция сѣ малки мита и ние не можемъ да конкурираме съ тѣхъ. Това мито вие го налагате, за да ни опростите, и ние прѣдпочитаме да хвърлимъ стокитѣ си въ морето, вмѣсто да платимъ новитѣ високи мита“. Тогавъ азъ намѣрихъ, че това оплакване на българскитѣ търговци, които не сж знаели, че такъвъ указъ ще се издаде на 11 януарий е справедливо, и че купената стока дотогава и тази, която е била натоварена на нѣтъ да трѣгне или вече трѣгнала за България, трѣбва да се освободи отъ мито. Но за да нѣмамъ разпави и да не ме главоболятъ постоянно — такива рекламации имаше отъ нѣколко души, че стокитѣ имъ сж били по-рано натоварени и пр. — казахъ, че най-далечното мѣсто, което ще може да бѣде споредъ свѣдѣнията, които имаме въ него врѣме отдѣлно да пристигатъ стоки и най-дългиятъ срокъ за пристигането имъ отъ Турция ще да е петъ дни, т. е. пристигането ще е станало до 16 януарий. Заради туй направи се поправка на първия указъ и се каза, че той влиза въ сила отъ 11 януарий. Обаче за стокитѣ, които сж били натоварени прѣди 11 януарий и сж пристигнали въ Варна, или Бургасъ, или въ нѣкое българско пристанище до 16 януарий — това е другиятъ срокъ — за тѣхъ не се прилага указътъ, а ще се прилага за всички други стоки трѣгнали прѣди 11 януарий или пристигнали подиръ 16 януарий. Ето по коя причина се споменува въ чл. 3 тази дата 11 и защо е продължено дѣйствието ѝ до 16. Това не е направено за да облагодѣтелствува нѣкого, или по нѣкои други съображения, а чисто и просто, като се е взело въ съображение далечината на мѣстото, рѣши се указътъ да не влиза въ сила отъ датата на публикуването му, а петъ дни по-късно, за да могатъ да пристигнатъ трѣгналитѣ по-рано стоки. Тия търговци нѣмаше защо да ги наказваме. Слѣдователно, тази промѣна въ датитѣ не е станала произволно и случайно, а е продиктувана отъ извѣстни условия на справедливостъ. Министерскитѣ свѣтъ направилъ тази поправка, която се съдържа въ чл. 3. При тѣзи обстоятелства вѣрвамъ, че всѣкому ще стане ясна справедливостъта на тази промѣна въ датитѣ.

Д. Ганчевъ: Отъ Варна и Бургасъ бѣха пристигнали тукъ търговци да се молятъ за тази именно цѣль.

Министъръ Т. Теодоровъ: Да, да, тѣ настояваха и по тѣхна молба стана. Нѣкои отъ стокитѣ бѣха пристигнали на 12, 13 и 14 януарий, обаче, несъмнено бѣ установено, че тѣ сж трѣгнали отъ Турция прѣди да се публикува указътъ. Ако откажемъ да направимъ тази поправка, щѣше да бѣде въпиюща несправедливостъ, която вие не щѣхте да одобрите, а щѣхте да внесете, може-би, законодателни прѣдложения да имъ се опрощава митото.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ рѣшението за одо-

брение царскитѣ укази подъ № 1 отъ 9 януарий и № 5 отъ 10 февруарий, относително облагането съ мѣто на стоки отъ турско произхождение и фабрикация, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете слѣдующето рѣшение за одобрение царския указъ подъ № 21 отъ 2 декемврий 1912 г., за митнишкия режимъ, по който ще се облагатъ стокитѣ отъ и за освободенитѣ земи.

Секретаръ С. Бурмовъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ рѣшението за одобрение царския указъ подъ № 21 отъ 2 декемврий 1912 г.

„Г. г. народни прѣдставители,

„Слѣдъ заемаването отъ нашитѣ войски на извѣстни градове въ освободенитѣ земи, разположени на Бѣло и Черно морета и прѣзъ които градове става търговската размѣна на тия земи съ странство, стана нужда да се установятъ тамъ български митнишки власти за облагане на вноса и износа съ мита и други бѣрии.

„Така сжщо слѣдъ установяването на българскитѣ граждански власти въ освободенитѣ земи и възстановяването реда и спокойствието тамъ, търговската размѣна прѣзъ общата граница на царството и на тия земи започна да се възобновява, подтиквана силно отъ нуждитѣ на населението въ освободенитѣ крайове отъ храна, добитъкъ и други прѣдмети — нужди станали твърдѣ голѣми слѣдъ материалното разорение, въ което го завариха нашитѣ освободителни войски.

„Прѣдъ видъ на горнитѣ обстоятелства, Министерскитѣ свѣтъ, сезиранъ съ въпроса — какъвъ митнишки режимъ да се приложи въ освободенитѣ земи за търговията имъ отъ една страна съ странство, а отъ друга — съ царството, съ протоколи № № 173 отъ 9 ноемврий и 188 отъ 25 ноемврий отъ тази година постанови, щото този митнишки режимъ да бѣде до второ разпореджане споредъ наредбитѣ въ приложения тукъ указъ.

„Това като излагамъ, имамъ честъ да прѣдстави на одобрение отъ Народното събрание наредбитѣ за митнишкия режимъ, по който ще се облагатъ стокитѣ отъ и за освободенитѣ български земи.

„София, 22 февруарий 1913 г.

„Министъръ на финанситѣ: Т. Теодоровъ.

„Р ѣ ш е н и е

за одобрение царския указъ подъ № 21 отъ 2 декемврий 1912 г., за митнишкия режимъ, по който ще се облагатъ стокитѣ отъ и за освободенитѣ български земи.

„Членъ единственъ. Одобрява се указътъ № 21 отъ 2 декемврий 1912 г., както слѣдва:

„I. Да се прилага, до второ разпореджане, турскитѣ митнишки режимъ въ заетитѣ отъ нашитѣ войски турски пристанища на Черно и Бѣло морета.

„II. „Наредба“ за режима, по който ще се облагатъ въ България стокитѣ, внасени отъ заетитѣ отъ българскитѣ войски турски области и въ тия послѣднитѣ области стокитѣ, които се внасятъ отъ България:

„1. Иностраннитѣ стоки, които, съгласно турския митнишки режимъ, сж платили мито и други бѣрии на българскитѣ митнишки власти, установени въ заетитѣ отъ българскитѣ войски земи, при внасянето имъ въ царството доплащатъ разликата за митото и другитѣ бѣрии, които се събиратъ отъ подобни

иностранни стоки, вписани от други страни в България, съгласно българските закони и търговски договори.

„2. За да може да се ползува от този режим вносителят на подобни стоки, е длъжен да подаде вносна декларация на общо основание, към която, съгласно чл. 126 от закона за митниците, да приложи касовата квитанция и втория екземпляр от вноската декларация, съ които стоките съ били обмитени и заплатени митата и другите бери по турския митнишки режим.

„3. След като митницата извърши формалностите по обмитването и изчисли сборовете, заплатената сума по турския режим се приспада съ постановлението върху декларацията, като към последната се прилага за оправдане касовата квитанция и втория екземпляр от декларацията, указани в предишествуващия член.

„4. Ако митните и други бери, плащани по турския митнишки режим, съ по-големи от тия, плащани за същите стоки в България, разликата от тия бери не се повръща на правомъщия при вноса на подобни стоки в България, а самите стоки се пропускат без мито, въз основа на документите, поменати в п. 2, по реда, показан в ч. 3.

„5. Иностранните стоки, не придружени от документи, за които се говори в п. 2, се облагат съ мито и други бери на общо основание.

„6. Земните и индустриални произведения, произхождащи от местата заети от българските войски, се освобождават от вносно мито в България, ако съ придружени съ свидетелство за местно произхождение, издадено от местните общински власти и заверено от тамошните български административни власти. Обаче тези произведения се облагат съ акциз, общински налог и други такси, съ които съ обложени еднородните произведения от българско произхождение.

„7. Стоките от българско произхождение, както и натурализираните в царството иностранни стоки, които се изнасят в заетите от българските войски земи през сухопътните митници въ: Гюшево, Кочериново, Лъжене, Пловдив (през митарствените клонове: въ с. с. Сотир и Тополово), Чепеларе, Козлец, Харманлий, Константиново, Кайбиляре и Бургаз (през Урумьойския митарствен клон) не се облагат съ износно мито и други бери. Същите стоки се освобождават от вносно мито и други бери при вноса им в заетите от българските войски земи.

„8. Иностранните стоки, които минават транзит през България съ назначение за внасяне в заетите от българските войски турски земи, се облагат въ износните български митници, разположени по чертата на старата турско-българска граница, съ мито и други бери, съгласно турския митнишки режим въ сила въ тези земи.

„III. Настоящият указ въ влѣзе въ сила от 9 ноември досежно прилагането турската митнишка тарифа въ заетите от нашите войски турски пристанища на Черно и Бѣло морета и от 26 ноември — досежно наредбата за режима, по който ще се облагат въ България стоките вписани от заетите от българските войски турски области и обратно — стоките вписани въ България от последните тия области.“

Председателствующъ А. Буровъ: Ще се гласува. Които г. г. народни представители приемат токущо прочетеното решение от секретаря г. Бурмовъ, моля, да си вдигнат ръката. (Болшинство) Събраниято приема.

Моля г. секретаря да прочете решението за одобрение царските укази за запрещение износа на някои съществни и фуражни артикули, всѣкакъ видъ едъръ и дребенъ добитъкъ и други.

Секретаръ С. Бурмовъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ решението за одобрение царските укази № № 17, 18, 19, 20 и 23 отъ 1912 г., № № 2 и 3 отъ 1913 г. и постановленията на Министерския съветъ, протоколи № № 76, 173, 179 и 196 отъ 1912 г. и № № 13 и 21 отъ 1913 г. относящи се за запрещение износа на някои съществни и фуражни припаси, всѣкакъ видъ дребенъ и едъръ добитъкъ, за отмянение такива нареджания и за освобождаване отъ мито и други бери разни материали и храни.

„Г. г. народни представители

„Съ обявяването на мобилизацията, а по-послѣ и на войната, на правителството се налагаше дългъ да обезпечи продоволствието на армията и да облекчи положението на населението въ някои места въ царството и новоосвободените земи, а така също и това на ранените и болни войници и офицери, чрезъ вземане съответните мерки съгласно законите въ страната. На основание чл. чл. 11 и 13 отъ закона за митниците се запрѣти износътъ вънъ отъ пределите на царството на някои съществни и фуражни артикули, както и на всѣкакъ видъ едъръ и дребенъ добитъкъ, но по-послѣ, когато нуждата отъ запрещеното частично мина, отмени тези мерки. Също така правителството намѣри за необходимо да удовлетвори ходатайството на Видинското общинско управление и на гръцкия владѣла въ Кавала за безмитното пропускане на опредѣлено количество дърва, въглища и брашно, които ще се внесатъ съ цѣлъ да се раздадатъ на бедното население, както и да разрѣши безмитното пропускане на разни предмети, които известни пожертвователи съ изпратили отъ странство за раздаване на болните и ранени офицери и войници и др. п.

„Съгласно чл. 13 отъ закона за митниците подобни решения на правителството подлежатъ на одобрение и отъ Народното събрание.

„Предъ видъ на това, имамъ честь да представя на одобрение отъ Народното събрание царските укази и постановления на Министерския съветъ, подробно изложени въ приложения законопроектъ.

„София, 22 февруарий 1913 г.

„Министъръ на финансите: Т. Теодоровъ.

„Р ѣ ш е н и е

за одобрение царските укази № № 17, 18, 19, 20 и 23 отъ 1912 г., № № 2 и 3 отъ 1913 г. и постановленията на Министерския съветъ, протоколи № № 76, 173, 179 и 196 отъ 1912 г. и № № 13 и 21 отъ 1913 г. относящи се за запрещение износа на някои съществни и фуражни припаси, всѣкакъ видъ дребенъ и едъръ добитъкъ, за отмянение такива нареджания и за освобождаване отъ мито и други бери разни материали и храни.

„Чл. 1. Одобрява се указътъ № 17 отъ 16 септември 1912 г., както следва:

„На основание чл. чл. 11 и 13 отъ закона за митниците, да се запрѣти износътъ за странство на всѣкакъ видъ зърнени храни и брашно и на всѣкакъ видъ храна за добитъкъ — сѣно, слама, трити и пр. презъ районите на: Гюшевската, Кочериновската, Лъженската, Чепеларската, Козлецката, Харманлийската, Константиновската и Кайбилярската мит-

ници, както и прѣз районитѣ на Тополовския и Соти́рския митарствени клонове, числящи се къмъ Пловдивската митница и на Урумжойския митарственъ клонъ, числящъ се къмъ Бургазката митница.

„Запрѣщението да влиза въ сила отъ 17 септемврий 1912 г.

„Чл. 2. Одобрява се указътъ № 18 отъ 21 септемврий 1912 г., както слѣдва:

„На основание чл. чл. 11 и 13 отъ закона за митницитѣ, да се запрѣти износътъ за странство на всѣкакъвъ видъ дребенъ и едъръ добитъкъ.

„Запрѣщението да влиза въ сила отъ 21 септемврий 1912 г.

„Чл. 3. Одобрява се указътъ № 19 отъ 1 октомврий 1912 г., както слѣдва:

„На основание чл. чл. 11 и 13 отъ закона за митницитѣ, да се запрѣти износътъ за странство на брашната, на фуража всѣкакъвъ видъ и на зърненитѣ храни, съ изключение на мекитѣ и твърди жита, ржката и кукуруза.

„Запрѣщението да влиза въ сила отъ 2 октомврий 1912 г.

„Чл. 4. Одобрява се указътъ № 20 отъ 22 ноемврий 1912 г., както слѣдва:

„Отмѣнява се запрѣщението съ указъ подъ № 19 отъ 1 октомврий 1912 г. износа вънъ отъ прѣдѣлитѣ на царството на брашното, на фуража всѣкакъвъ видъ и на зърненитѣ храни само прѣзъ района на Поешевската, Кочериновската, Лъженската, Чепеларската, Козлецката, Харманлийската, Константиновската и Кайбилярската митници, както и прѣзъ районитѣ на Тополовския и Соти́рския митарствени клонове, числящи се къмъ Пловдивската митница и Урумжойския митарственъ клонъ, числящъ се къмъ Бургазката митница.

„Чл. 5. Одобрява се указътъ № 22 отъ 17 декемврий 1912 г., както слѣдва:

„Отмѣнява се запрѣщението съ указъ подъ № 19 отъ 1 октомврий с. г. износа вънъ отъ прѣдѣлитѣ на царството на трицитѣ и на просото.

„Чл. 6. Одобрява се указътъ № 23 отъ 17 декемврий 1912 г., както слѣдва:

„Отмѣнява се направеното съ указъ № 18 отъ 21 септемврий с. г. запрѣщението износа на дребенъ и едъръ добитъкъ, освѣтъ конетѣ и катъритѣ, прѣзъ района на слѣднитѣ митници: Поешевска, Кочериновска, Лъженска, Чепеларска, Пловдивска (прѣзъ района на митарствениитѣ клонове въ с. с. Соти́ръ и Тополово), Козлецка, Харманлийска, Константиновска, Кайбилярска и прѣзъ района на Урумжойския митарственъ клонъ, числящъ се къмъ Бургазката митница.

„Чл. 7. Одобрява се указътъ № 2 отъ 11 януарий 1913 г., както слѣдва:

„Запрѣщава се износътъ за странство на сиренето и на кашкавала, освѣтъ въ случаетѣ, когато тѣзи артикули се изнасятъ прѣзъ митницитѣ служебно за нуждитѣ на армията.

„Чл. 8. Одобрява се указътъ № 3 отъ 12 януарий 1913 г., както слѣдва:

„Отмѣнява се запрѣщението износа вънъ отъ прѣдѣлитѣ на царството на фуража фий, направено съ указъ № 19 отъ 1 октомврий 1912 г.

„Чл. 9. Одобрява се II-то постановление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣданието му отъ 17 юлий 1912 г., протоколъ № 76, както слѣдва:

„Одобрява се да се пропуснатъ безъ мито, общински налогъ и други налози, данъци, такси, берии, доставенитѣ материяли за постройката на зданието за Английската легация въ София, както и всички други материяли, които биха се доставили впоследствие за сѣщата цѣль.

„Чл. 10. Одобрява се I-то постановление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣданието му отъ 9 ноемврий 1912 г., протоколъ № 173, както слѣдва:

„Одобрява се нареждането на министра на финанситѣ до митницитѣ да се освобождаватъ безъ мито, общински налогъ, акцизъ и всички други такси и берии прѣдметитѣ, които сѣ прѣдзначени за ранонитѣ и болни войници и офицери, ако се обмитватъ отъ името на дружеството „Червенъ кръстъ“ чрѣзъ джирисване върху фрахтоветѣ.

„Чл. 11. Одобрява се III-то постановление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣданието му отъ 15 ноемврий 1912 г., протоколъ № 179, както слѣдва:

„Разрѣшава се на министра на финанситѣ да освободи безъ мито, общински налогъ, товарно право и всички други налози, берии и такси около 2.000 кубически метра дърва за горене, които Видинското общинско управление ще внесе прѣзъ 1912 г., съ цѣль да ги раздаде безплатно на останалитѣ безъ срдства сѣмейства на заминалитѣ за бойното поле видински праждани.

„Чл. 12. Одобрява се II-то постановление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣданието му отъ 5 декемврий 1912 г., протоколъ № 196, както слѣдва:

„Одобрява се да се освободи безъ вносно мито и други берии и такси 1.000.000 кгр. брашно, което ще се внесе прѣзъ Кавалската митница за нуждитѣ на населението въ гр. Кавала.

„Чл. 13. Одобрява се II-то постановление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣданието му отъ 18 януарий 1913 г., протоколъ № 13, както слѣдва:

„Одобрява се да се освободятъ безъ мито, общински налогъ, акцизъ, полупроцентовъ сборъ и всѣкакви други налози, такси и берии слѣднитѣ материяли, съдържачи се въ 50 колета: брашно отъ грахъ, облатки отъ хининъ, кондензирано млѣко, прѣвързочни материяли, медикаменти, чаршафи, одеяла и сламеници, които Главното ранинство съ помощната делегация ще раздаде безплатно на страдащото население въ гр. Одринъ, слѣдъ падането му.

„Чл. 14. Одобрява се II-то постановление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣданието му отъ 29 януарий 1913 г., протоколъ № 21, както слѣдва:

„Одобрява се нареждането на министра на финанситѣ до Кавалската митница за освобождаването безъ мито и други берии сто тона дървени вжглища, които тамошниятъ трѣцки владика е внесълъ съ цѣль да се раздадатъ на бѣдното население“.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ г. Георги Згуревъ)

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Ще се гласува. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които прие́матъ прочетеното рѣшени, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Ще прѣминемъ къмъ слѣдующата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за допълнение закона за народното просвѣщение — предложение разискванията.

Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Димитъръ Страшимировъ.

Д. Страшимировъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! По законопроекта, който разглеждаме сега, се говори вече три засѣдания. Прѣдговоритѣ оратори разгледаха доста подробно, поотдѣлно даже, всѣки членъ, и всичко, което можеше да се каже принципиално и даже подробно върху отдѣлитѣ му пунктове се казва. Това ме улеснява, за да се спра на онѣзи главни принципиални страни въ него, които нѣкакъ задължаватъ и насъ, като парламентарна група, да изкажемъ своето становище.

С. Дрънковъ и Х. Хаджиевъ: Нѣма г. министра. Поискайте да дойде.

Д. Страшимировъ: Азъ съмъ убѣденъ, че можемъ да говоримъ и безъ г. министра.

Обаждаатъ се: Карайте.

Министъръ Т. Теодоровъ: Сега ще дойде.

(Г. министърътъ на просвѣщеніето идва)

Д. Страшимировъ: Г. министърътъ може-би е ималъ една много щастлива идея, да изпита нашата всеостранност, да изпита да-ли има една по-голяма многостранност въ нашия духъ, защото, както знаете, г-да, отъ 4—5 мѣсеца ние прѣстанахме да говоримъ като партийни прѣдставители, а говоримъ като правдани, или като прѣдставители на гражданството въ отечеството. Отъ петъ мѣсеца насамъ събитията вървятъ съ такъвъ общъ и голѣмъ ходъ, и тѣзи събития сж тѣй голѣми и тѣй сждоносни, че ние свикнахме да се гледаме съвсѣмъ като равни, като такива, които нѣматъ раздѣлни интереси. Не ше съмнѣние, че животътъ отъ своя страна, помимо това, че всички граждани се биятъ за сждоноснѣта на страната и, ако искате дори за Балканския полуостровъ и сж далечъ отъ насъ, животътъ си върви съ своитѣ нужди и на тѣзи нужди, колкото отдѣлно да бждатъ значителни или незначителни, ние, като народни прѣдставители трѣбва да отговоримъ. Г. министърътъ гаче-ли е ималъ хубавата идея да изпита, доколко ние владѣемъ себе си и доколко можемъ да мислимъ хладнокрѣвно и за вжтрѣшнитѣ нужди на страната, въ това врѣме, когато цѣлъ свѣтъ е потѣгнатъ да мисли само за сждоноснитѣ въпроси на страната. И сѣ пакъ това е похвално, че прѣдговорившитѣ оратори бѣха тѣй пространни и хладнокрѣвни да влѣзатъ въ подробности, въ основно, бихъ казалъ академично, проучване на малкото членове прѣдставени отъ г. министра.

И тѣй, г-да, азъ ще мина на прѣдмета, като искамъ да се извиня, че тѣкмо сега ше измѣня малко-много и азъ на духа на врѣмето, че ше говоря отъ чисто партийно гледище. Когато единъ народенъ прѣдставитель вземе думата да говори отъ името на групата, къмъ която се числи, естествено, въ такива въпроси, които засѣгатъ материалната страна на избирателитѣ, той прѣдставлява и материалнитѣ нѣмъ интереси. Може-би, казвамъ, ше бжда малко догматичъ, но тамъ е работата, че не мога да не говоря освѣнъ въ името на онѣи интереси, които прѣдставлявамъ или въ името на онази група, изъ която излизамъ.

Отъ наше гледище, г-да, този законопроектъ съдържа нѣща, които можемъ да одобримъ, други, които, може-би, отговарятъ само на духа на врѣмето, на момента и за които отдѣлно ше се произнесе; има и такива, които ние ше отхвърлимъ.

Първиятъ принципъ, който се съдържа въ този законопроектъ и който ние ше приемемъ е принципътъ за плебисцитъ. Този принципъ, както всички политически принципи, е отъ естество да възбуди най-непримирими убѣждения, най-непримирими мнѣния. И азъ съжалявамъ даже, че, като се обявявамъ за плебисцита, непрѣмѣнно влизамъ въ конфликтъ съ такова просвѣтено дѣло въ страната, което ме удостои да ми изпрати едно свое изложение. Вие се сѣщате, че наемкамъ за българския учителски съюзъ. Естествено, бихме очаквали отъ такъвъ просвѣтенъ министъръ на просвѣтата, какъвто е г. Пѣевъ, да е взелъ прѣдварително мнѣнието на учителското тѣло въ страната. Това нѣше да бжде, въ всѣки случай, по-добръ и нѣмаше да ни поставя днесъ въ фалшивото положение да приемемъ законоположение, което засѣга едно тѣй интелигентно, стояще високо тѣло въ страната, което, може-би, не е допитано. Но може и самъ г. мини-

стърътъ да не е ималъ възможностъ да се допита до него поне за момента, защото трѣбва да признае, че въ политическия животъ има мѣроприятия, които могатъ по принципъ да сж много добри, но тѣкмо за момента да не сж на мѣстото си — и това се случва. Ето ви сега моето положение да защищавамъ едно искане, единъ принципъ, който е съвършено противоположенъ на исканията на учителското тѣло, на съюза. Тѣ даже много категорично се произнесатъ за него. Тѣ казватъ: (Чете) „Съ въвеждането на плебисцита за уволнението на учителитѣ се създаватъ условия за по-остри конфликти между учителъ и население и се хвърля първиятъ въ обятията на селската партизанска борба. До резултатъ отъ плебисцита учителътъ ше се бори съ своитѣ противници и ше се противопостави на тѣхнитѣ аспирации. И единъ отрицателенъ резултатъ — т. е., ако селянитѣ сж поискали да то изпъкнатъ и не сж могли — ше озлоби още повече противникитѣ на учителя и ше създаде по-добри условия за разладъ между население и учител. Това положение е много право и не може да се отрича. Цитираниятъ случай е такъвъ, че всѣки, вѣрвамъ, отъ другаритѣ, който е ходилъ по агитация, по политически работи между населението, да е видѣлъ и други случаи, които да потвърждаватъ това. Но, за жалостъ, съ това не мога да се съглася. Азъ даже съжалявамъ, че учителството е могло да се произнесе по този начинъ и да обобщава такива случаи. Азъ ше влѣза въ къса подробностъ — рѣшилъ съмъ да бжда много късъ въ разискванията на този законъ — за да разясня и тази си мисль. Дѣйствително, много е деликатно да влизамъ въ споръ съ учителството: въпросътъ е отъ такова естество, че може самъ човѣкъ да се почувствува, че е излѣзълъ да защитава тѣкмо материалната страна — защото, ако вземемъ населението отъ едно село, то, когато изпъкне единъ учителъ, има чисто материални побуждения, заинтерено е отъ партизанство и т. н. — изглежда, казвамъ, понеже и азъ излизамъ отъ тази срѣда, че защищавамъ просто материалния принципъ. Съжалявамъ изобщо, че учителството е могло и може да мисли, че всѣкждѣ населението само отъ партизански съображения може да се ржководи; съжалявамъ и за намека, който се прави, че единъ учителъ ше се опита да отиде чрѣзъ агитация да се оправдае прѣдъ населението. То ше бжде единъ грубъ случай. Гледищата, обаче, сж тѣй непримирими, че всѣки ше разбере тази непримиримостъ. Вземете случая, когато учителътъ е лошъ, а селото — много добро, идеално добро; плебисцитътъ тогава е страшенъ и нещримъ отъ гледището на учителя, защото учителътъ си казва: ако не бѣше плебисцитътъ, нѣмаше да пострадамъ. Обратното: вземете, че учителътъ е идеално добръ, а селото лошо; тогава плебисцитътъ е ужасно лошъ за учителя, защото макаръ да си добръ, но, като не могатъ да те търпятъ, ше те изхвърлятъ — имаме толкова много примѣри. Но тѣй като въ дѣйствителностъ обикновено населението въ селата е смѣсено: едни сж лоши, партизани, а други сж добри, тѣй като отъ друга страна и въ самото учителство има добри и лоши хора, естествено е, че въ всички случаи плебисцитътъ е лошо нѣщо отъ учителско гледище, защото и при добри хора и при лоши хора, ше пострадатъ и добритѣ и лошитѣ учители. И учителитѣ излизатъ много право противъ плебисцита. Но идете при другото гледище — при селянитѣ, при избирателитѣ, въ смѣсенитѣ и еднообразнитѣ села — всѣкждѣ ше кажатъ: искаме плебисцитъ, безъ него е лошо; искаме ние да сждимъ. Гледищата сж непримирими. Но азъ бихъ искалъ отъ учителя, като прѣдставитель на интелекта въ страната, да се издигне малко надъ туй схващане, което бихме извинили на масата. Учителътъ е нѣщо

интелигентно и трябва да се издигне надъ своите съсловни, материални интереси, и да даде нещо принципно. Ние, тукъ, които идемъ да защитаваме едно законодателство, трябва да говоримъ отъ името на някои принципи. Най-напредъначиятъ принципъ, най-постоянниятъ бихъ казалъ, е непрѣмънно демократическиятъ принципъ. Той владѣе, г-да, прѣзъ вѣкове. Вие знаете, че прѣзъ вѣкове, постоянно, обществото се сили да раздѣли властта на монархията, на върховната властъ, и да я приспособи къмъ себе си и, следователно, онова, което наричатъ централна властъ въ обикновения езикъ, постепенно да прѣмине въ рѣцѣтъ на населението. И ние защитаваме по принципъ всѣка по-стѣпка, излизаща отъ демократична срѣда, по-стѣпка, която има за цѣль непрѣмънно да разшири правата на свободния гражданинъ, на избирателя, безъ да гледаме, да-ли нашите избиратели иматъ въ това материаленъ интересъ или не. Азъ говоря съ чиста съвѣсть. И сега не бихъ излизалъ да говоря въ името на този принципъ, не бихъ говорилъ върху този пунктъ отъ законопроектъ, ако засѣгае само материални интереси на моите избиратели.

Но има друго нещо, което би ме поставило въ едно затруднение прѣдъ учителството. То би ми казало: да, принципътъ е добъръ, той е демократиченъ, защото населението иска да има въ рѣцѣтъ си онѣзи хора, които възпитаватъ синовете му, и когато иска да ги изхвърли — може учителите да е добъръ, но съ нещо имъ е неугоденъ — ще ги изхвърли. Принципътъ, политически взетъ, е добъръ, ще кажатъ учителите, но вие резонерствувате, вземате отъ книгите, отъ правилата, че тоя законопроектъ е демократиченъ, защото не знаете живото какъвъ е, вие сте книжници, не сте бивали основенъ учителъ и отивате да законодателствувате така. Азъ бихъ желалъ да се измѣни отъ това положение, когато издигамъ гласъ да защитавамъ плебисцита, защото този пунктъ отъ законопроектъ, дѣйствително, прави нещо, които ще ме поставятъ въ цѣль редъ непримирими противорѣчия въ живота, и въ противорѣчия съ купъ мои познати добри, уважавани, искрено прѣдани на просвѣщението, дѣйци. Тѣзи хора, увѣрявамъ ви, г-да, заслужаватъ още повече нашето внимание и нашето уважение, и моето желание е да го иматъ тѣ въ тия моменти. Вие знаете какво перойство, какви качества проявиха нашите войници на бойните полета; това е резултатъ на възпитанието, възпитание прѣдано въ рѣцѣтъ на тия добри учители и възпитатели. Би трябвало, следователно, тѣхните болни да бѣдатъ наци, би трябвало да се отнесемъ съ деликатностъ къмъ това, което за тѣхъ е дѣйствително, за да стане единъ денъ и наша дѣйствителностъ; да говоримъ за тѣхното положение, за онова, което тѣ прѣдставляватъ между народа, и особено въ такъвъ случай, когато непосредствено го знаемъ, когато можемъ да се поставимъ въ тѣхното положение. И дѣйствително, тѣхното положение е много тежко. Има случаи, които могатъ да ни убѣдятъ, че най-хубавото нещо е да поставите академически учителя въ селото по всичко — по служба, даже по прѣподаване, да зависи по всичко прѣко отъ единъ човѣкъ, отъ единъ началникъ, който е идеаленъ, съ интелектъ, съ подготовка, посвѣтенъ на своята работа, но не на масата чрѣзъ бюлетина, балотажа. Колкото повече да се събератъ хора, намѣсто хиляда, единъ милионъ, като не сж посвѣтени въ работата, сѣ ще събератъ; болшинството нѣма да досегне, нѣма да намѣри истината. И това е право. Азъ напр. вземамъ единъ случай много ясенъ. Вие знаете, че законътъ за народното просвѣщение задължава учителя да наблюдава списъците за задължителното образование — толкова и толкова дѣца има въ селото, тия дѣца трябва да посѣщаватъ учи-

лището; учителътъ, като добросъвестенъ служителъ на народните интереси, схваща, че еди-кои лица и сѣмейства не пращатъ дѣцата си въ училището, следователно, за тѣзи хора, за тѣзи глави на сѣмейства, за тѣзи бащи — може-би, защото тѣ сж прости хора, не разбиратъ и не изпълняватъ закона — споредъ закона за народното просвѣщение или споредъ правилниците, на които се подчинява той, учителътъ трябва да пише на околийския инспекторъ, че еди-кои бащи трябва да бѣдатъ глобени, защото не пращатъ синовете си въ училището; следъ като послѣдва тази глоба, мислите ли, че тѣзи хора нѣма да се опълчатъ противъ него? И тоя учителъ ще изгуби мѣстото си. Такава е атмосферата у насъ. И учителътъ, който се бои отъ такъвъ плебисцитъ, има право, защото знае непосредствената дѣйствителностъ. Има други случаи, азъ съмъ билъ наблюдателъ на такъва злоупотреба въ село — обектъ на нашето наблюдение е селото. Отивате въ едно село, вие сте отъ една партия, правителствена или опозиционна, учителътъ ви е старъ приятелъ отъ училище, приема ви нагости, отваря ви училището да държите своята рѣчъ, но селяните сж отъ друга партия и казватъ: сега те видѣхме, хайде вѣнъ отъ селото, не те щемъ — ето плебисцитъ. Такива случаи имаме много. Обаче азъ ви увѣрявамъ, че и това не ме убѣждава да се откажа отъ принципа. Дѣйствителността, г-да, у насъ — съ гордостъ бихъ го казалъ тукъ — не е тъй лоша. Тѣзи примѣри, които ви наведохъ и които, увѣрявамъ ви, вземамъ отъ непосредствено пострадали хора, непосредствено отъ учители, не сж тъй често. Народътъ е много трѣзвенъ. Азъ имамъ много трогателенъ случай, дѣто народътъ въ едно село става и се застъпва за единъ добъръ учителъ, щомъ рекатъ да го изпѣдятъ лоши началници, защото лоши началници има сжко тъй, както и лоши хора измежду народа. И ако учителството се оплаква отъ лоши селяни, доста досега се е оплаквало и отъ лоши началници и не знае коя страна да избере: да-ли да бѣде въ рѣцѣтъ на началството или въ рѣцѣтъ на селяните, още повече като мисли, че ще го гонятъ отъ едно село, кждѣто сж отъ една партия, и ще отиде въ друго село, дѣто сж отъ друга партия. Но азъ виждамъ какъ отъ день на день хората си подобряватъ нравитъ и какъ търпятъ учители съ съвършено противоположни идеи. Казвахъ ми въ едно село, кждѣто болшинството селяни бѣха наши земледѣлци, че учителътъ тѣсенъ социалистъ, ама така, че отдалечъ се вижда алено-червенъ.

Д. Икономовъ: Както г. Янко Сакъзовъ.

Д. Страшимировъ: Този учителъ ги тычеше, мажеше ги, защото сж прости хора, и унищожаваше цѣлия имъ мирогледъ за политика. И се оплакаха по единъ най-деликатенъ начинъ: „Много добъръ учителъ, отличенъ, години го пазимъ, защото го гонятъ началниците, само... мажка ни“. Но на всѣки случай го пазѣха. Защо? Защото нашиятъ народъ, доколкото съмъ наблюдавалъ азъ, има добра черта, тя е практичността. Той казва: азъ плашамъ, но за идеи не плашамъ, а за учителя плашамъ, той трябва да гледа учениците добри и като гледа дѣцата добри, другото е неговата работа, прощавамъ му политиката. Ако има развалени партии, тѣ сж въ всѣки случай по-малко. Не можемъ да направимъ изеднѣжъ живота идеаленъ. Но бихъ поканилъ това учителство да се замисли за своите задачи въ тоя народъ и ако има да се срѣщатъ неправди, ще тегли, но резултатите ще бѣде възпитателенъ, ще се постави единъ-двайшъ така съ него, съ единъ, двама, трима, но тази борба, която ще прѣдприеме учителътъ, да защитава себе си, когато той е правъ, ще възпита обратно населението,

ще унищожат авторитета на онѣзи партизани, които по една или друга причина се опълчаватъ противъ добрия учителъ. Но такива случаи отъ день на день сж по-малко и азъ апелирамъ къмъ всички онѣзи, които сж противъ тази точка отъ законопроекта, защото азъ чухъ отъ по-напрѣдъ говорилитѣ оратори да говорятъ противъ това, и имъ казвамъ, че въ туй искане има нѣщо благородно и деликатно. Ако бащата не е самъ господарь, да избере възпитателъ на дѣцата си, особено въ основното училище, какво друго искате отъ него? Той трѣбва да има воля самъ да избере възпитателъ на дѣцата си въ кръга на възможността. Туй е най-хубавото нѣщо. И оставете тѣзи хора сами да се поприкажатъ нѣкога да се отърватъ отъ единъ човѣкъ, когото не могатъ да търпятъ за образа на живота и, слѣдователно, за онова възпитание, което може да даде на дѣцата имъ. Това е тѣй почетно, хубаво и деликатно нѣщо, щото щто понения да имаше за една толерантност, трѣбваше да пожелаемъ това законоположение, съ надежда, че процентитѣ постепенно ще се намалѣтъ — ако има въ сто случаи единъ добъръ, като станатъ два, ще бжде добъръ, три, по-добъръ и така нататъкъ — и тѣзи, които ще се борятъ противъ злоупотребленията, именно учителитѣ, тѣ ще работятъ за истинския политически напрѣдъкъ на страната. И затова, г-да, азъ съ чисто сърце гласувамъ, макаръ съ съжаление, че, като гласувамъ за тоя пунктъ отъ законопроекта, влизамъ въ конфликтъ съ толкова интелигентни и уважавани отъ мене хора въ страната.

Има втори родъ нужда, засегната въ този законопроектъ, и азъ прѣдполагамъ, че г. министърътъ не е искалъ добръ да я изрази. За съжаление азъ не чухъ отъ по-напрѣдъшитѣ оратори да намекнатъ за тая малка мистериозна страна на този законопроектъ, защото, дѣйствително, въ него има извѣстна мистерия. Въ послѣдната алинея на чл. 1 г. министърътъ е благоволилъ да напише: (Чете) „Службата на тия свѣти“ — както знаете $\frac{3}{4}$ отъ тоя законопроектъ сж посветени за установяването на едно ново учрѣждение, то е областнитѣ училищни свѣти — „се опредѣля отъ Министерството на народното просвѣщение съ особени наредби, едни отъ които могатъ да бждатъ задължителни за всички свѣти, а други само за нѣкои отъ тѣхъ“. Като знаете, че сега имаме нови области, които ще се присъединятъ къмъ старитѣ наши, естествено, ще ви дойде идеята, че тоя законопроектъ по единъ или другъ начинъ е билъ дакуванъ отъ нуждитѣ на момента и само така се оправдава бързото му вънесение сега да го разглеждаме. Сега, на кои нужди г. министърътъ е искалъ да отговори и да удовлетвори, той въ своитѣ обяснения не казва. Да-ли туй изключение за въ бждѣще, което той прави въ послѣдната алинея на първия членъ, се отнася до тѣкоша областъ въ стара България или въ нова бждѣща България, това ние не знаемъ, и азъ ще бжда щастливъ сетнѣ, когато го чуя, да се изкаже. Въ всеки случай, може-би, г. министърътъ е ималъ извѣстни политически съображения, по които той смѣлчава това. Смѣлчава го, и ако азъ се догаждамъ защо го е смѣлчалъ, азъ ще му дамъ право и нѣма смѣло и открито да говоря, кое той е искалъ да смѣлчи, защото у насъ въ политиката се срѣщатъ такива прийоми понѣкога, когато не бива да казвашъ всичко. Но, ето напр., вие ще се съгласите, че когато Ромъния взе българска Добруджа, която ѝ се даде нѣкога, въ законодателно отношение, и за всичко, що се отнася до нея, правѣше отдѣлни законопроекти; когато Германия постигна сѣщото съ Елзасъ и Лотарингия, като отдѣлна завоювана областъ, ние да постигнемъ къмъ новитѣ области като завоювани, ние това не можемъ да направимъ и нѣмаме причини да го направимъ, защото мо-

тивитѣ за нашето воюване бѣше свършено благороденъ, и друго, ние воюваме за области, които сж намъ родни, и отидохме не да завоюваме, а да освобождаваме. Тия хора сж наши и тѣ подлежатъ на сѣщитѣ закони и нужди, както и ние, и нито единъ часъ нѣмаме право да имъ отказваме сѣщитѣ права, на които се радваме ние. Обаче политическиятъ съображения сж отъ такова естество и самото правителство е отговорно за своята политика, и понѣкога, ако иска, ще ни даде обяснения, или, ако не иска, нѣма да ни даде такива. Но азъ бихъ билъ доволенъ да чуя потвърждение по единъ или другъ начинъ отъ страна на г. министъръ, че съмъ нѣкакъ проинималъ въ мисълта му. Може-би, той нѣма да ни обади тази резерва, за кои области прави закона, да-ли за новитѣ или за старитѣ. Сега менъ ми се прѣдстави, ако бихъ желалъ да говоря въ общъ смисълъ, той ловко си оставя единъ прозорецъ и, ако го туримъ натѣсно, той ще избѣга прѣзъ него. Азъ не мисля, че той мисли да бѣга, но, въ всеки случай, прозорецътъ е единъ фактъ, а ние досега такъвъ законопроектъ не сме имали, както не сме имали освободителна война и освободени нови области. Донѣкъдѣ това се оправдава.

Но, като говоря за тази резерва, която си е направилъ г. министърътъ, не ще избѣгна да спомена и друго нѣщо, което ми се хвърля въ очи и което говори сжщо, че г. министърътъ е ималъ прѣдъ видъ новитѣ области, които сме освободили. То е прѣдвиденото въ единъ отъ членоветѣ съвсѣмъ ново обстоятелство, какво въ тѣзи области училищни свѣти ще взематъ участие митрополититѣ въ страната, т. е. че и духовенството се вмѣтва отсега нататъкъ въ нашето просвѣщение. Вие знаете, г-да, че досега това бѣше принципъ въ европейска Турция, на който се подчиняваха и нашитѣ братя тамъ. Сега, ако г. министърътъ, въ своята любовъ къмъ индикаторни законодателства, защото едно имѣе, а друго казва, ако той и въ своитѣ обяснения е искалъ малко да приказва, азъ ще се съглася съ него и ще кажа, че той има право да се произнесе по слѣдующия начинъ, че дава широка децентрализация въ управлението на училищата съ по-прѣко участие на прѣдставителитѣ на народа въ това управление. Дѣйствително, въ европейска Турция владитѣ бѣха прѣдставители на народа — милетъ рейси и хайлъ рейси, т. е. народни прѣдставители и религиозни прѣдставители. Народътъ се прѣдставяше въ всеки свѣтъ, каждѣто се разискваше за училищата, само чрѣзъ владитѣ. Ако г. министърътъ съ новитѣ мѣрки, които тукъ прѣдвижда, иска поурѣвно да угоди на старитѣ привички въ новитѣ области, може-би, отъ извѣстно гледище да има право. Въ всеки случай, въ такова едно гледище ще се намѣри една голѣма доза отъ субективностъ. Защото, ако ние се субективираме като законодатели тукъ, ще се почудимъ твърдѣ много, защо досега духовенството у насъ не се бъркаше въ училищата, което е било и си е тѣй далечъ отъ неговитѣ функции. Въ всеки случай, да-ли за новитѣ области е направилъ това г. министърътъ, или за старитѣ ще иска да го приспособи, ние ще го чуемъ. Но азъ вземамъ това отъ принципиална страна, и ще му кажа само едно, че той нѣкакъ не е щастливъ съ такова постановление и съ такова поурѣчане. Ние, още прѣди освобождението, имаме тукъ владѣци, които уреждаха училищата. Всичкиятъ наши уважения къмъ нашитѣ духовни водители въ турско врѣме; безъ тѣхъ, може-би, и история нѣмаше да имаме; безъ тѣхъ, може-би, и култура нѣмаше да имаме. Това много добръ. Но, г-да, миналото си е минало. Въ Европа нѣмаше учители въ срѣднитѣ вѣкове, които да не сж духовници и на много мѣста хората не разбираха другъ учителъ, освѣтъ духовника. Обаче ние тукъ говоримъ въ

името на душевното, но, като народни прѣдставители въ една модерна страна ще се опълчимъ съ обективни политически възгледи. Това нѣщо отъ политическо гледище не може да се възприеме. Какъ се намирамъ съ този принципъ въ деликатно положение, защото не мога да не избѣгна да не изкажа всичкото си уважение къмъ лицата, които се споменаватъ, защото тѣ сж малко въ страната — владичитѣ сж единици. Тѣ не би трѣбвало да се обиждаатъ. Всичкитѣ наши уважения къмъ тѣхъ; тѣ сж хора съ рѣдка просвѣтеностъ и сж много полезни, и азъ лично съмъ убѣденъ, че, поставенъ такъвъ владика въ такъвъ областенъ свѣтъ, несъмнено ще бѣде полезенъ — единъ благъ човѣкъ, на възраст, съ специално назначение да укротва страстите. Въ този свѣтъ директорътъ може да бѣде отъ правителствената партия, а пъкъ ще дойде прѣдставителъ на училищното настоятелство отъ опозицията, може да се запрѣпятъ и той съ авторитета си ще ги укроти. Но законодателятъ не трѣбва да има прѣдъ видъ всѣкога тия непосредствени впечатления. Законодателството, както и онези имахъ случаи да спомена, всѣкога прецизира, прѣтегля отъ едно по-широко политическо гледище. Духовенството, намѣсено по единъ или другъ начинъ въ обществени функции, това духовенство е носителъ, или нѣкакъ прѣдставителъ, една алузия прави на срѣднитѣ вѣкове. Духовенството въ срѣднитѣ вѣкове остави само този споменъ, че то въ борбата на човѣчеството къмъ напредѣкъ бѣше всѣкога неотмѣнимиятъ другаръ на абсолютизма. Теокрация и абсолютизмъ — сж двѣ нѣща, които си бѣха подали ръка. Това не може да се избѣгне. Не искамъ съ това да обиждамъ нашитѣ духовници. Тѣ сж също наши праждани, както всѣки другъ, и ние всички сме конституционалисти и обичаме конституцията, но тая алузия не може да не се направи. Но биха ми казали — и г. министърътъ има право формално да ми възрази и, може-би, ще ми възрази — че отъ петѣтъ души, които ще съставляватъ този свѣтъ, ще бѣдатъ изборнитѣ лица малцинство; едно отъ тия изборни лица слѣдъ прѣдседателя на училищното настоятелство ще бѣде владиката; защо да се опълчимъ противъ изборното лице, по-добъръ да се опълчимъ противъ нѣкой чиновникъ. Формално ще бѣде правъ, както казахъ, но по същество не е правъ. Съгласно черковнитѣ канони, владичитѣ, дѣйствително, се избиратъ отъ народа и много любеобилно се гласува за тѣхъ, много хубаво, това всѣкога съмъ одобрявалъ: то е установено и е рѣдко нѣщо отъ числитѣ постановления на апостоли, останало въ тая догматическа страна на нашата религия; но нѣкакъ пакъ е бюрократизирано. Формално съмъ съгласенъ, че това е изборно лице, че прѣдставлява народа; но когато народътъ го е избиралъ, не го е избиралъ за училищенъ настоятелъ и не му е възложилъ чрѣзъ гласуване непосредствената грижа за училищата. Това е ясно за всѣкого. Самъ г. министърътъ ще се съгласи съ менъ, че е сбъркалъ. По-добъръ да не се посѣга на нѣща, които, може-би, да нѣматъ практически позитивни послѣдствия, но намежатъ за възкресяването на единъ принципъ, който изобщо не трѣбва да възкрѣсне. Самото духовенство нѣма да спечели, нашиятъ животъ нѣма да спечели. Нашиятъ животъ, който е много практиченъ, сѣ е хубаво да има единъ лица, които да стоятъ настрана и да се занимаватъ само съ съзерцание на истинската, чистата душа, съ молитвитѣ, съ спасението на хората и да се прижикатъ за прѣховетѣ, морала и съвѣстѣта имъ, но по никакъвъ начинъ да не влизатъ въ материялни работи. Днешното учение е материялно, и училищата сж срѣдство да подготвятъ младия човѣкъ въ живота: да печели, да усвои кариера за хлѣба, за съществуване и за борба. Тѣ не трѣбва да влизатъ въ тази борба, едно, че сж без-

силни прѣдъ окръжния управителъ, окръжния инспекторъ и областния директоръ, друго, че тѣ сж безсилни да даватъ мнѣния — не е тѣхна работа; то ще обезсили тѣхната дѣйностъ въ чистото тѣхно поле. Ние ще имъ създадемъ една врѣда. Отъ денъ на денъ всичко, което засѣга интелекта на човѣка се специализира; наукитѣ се дѣлятъ на клонове постоянно и клоноветѣ се специализиратъ. По-напрѣдъ имаше единъ докторъ, който цѣрпѣше всички болести съ пуцане на кръвъ, съ пиявици, но днесъ търсятъ единъ докторъ за дѣтскитѣ болести, другъ за юнитѣ, ушитѣ, гърлото и т. н. По този начинъ животътъ създава специални прилики за всѣко поле, за всѣки възбуденъ въпросъ и ние трѣбва да държимъ смѣтка за това и да поддържаме чрѣзъ законодателството само онѣзи мѣрки, които искатъ специално разбирание и специално подготвени хора, но не една каша, която — ще ме извини г. министърътъ — говори малко за безпринципностъ. Врѣмената сж безпринципни, защото ние сме практични, но азъ не зная г. министърътъ отъ какви принципи побуждения се е ръководилъ.

Сега въ свръзка съ въпроса за духовенството и тѣй като прочетохъ тукъ изказа на г. министра, че той нѣкакъ се е увѣрилъ, че съ това законодателствование сега непрѣмѣнно децентрализира учебното дѣло, азъ ще се съглася съ единъ отъ прѣдговорившитѣ, че г. министърътъ по-щастливо щѣше да постои да не употребява този изразъ, защото децентрализацията подразбира винаги да отнемешъ отъ централната властъ нѣщо и да прѣнесешъ отнето и прѣдадешъ въ рѣцѣтъ на изборни чиновници. Ако азъ искамъ да говоря чисто въ духа на оная срѣда, отъ която излизамъ, азъ ще кажа: за насъ децентрализация значи просто по-малко чиновници, по-малко изхарчени пари, а законопроектътъ носи повече чиновници, отколкото сж били досега и повече изхарчени пари. Досега имахме единъ министъръ, слѣдъ министра нѣмахме по-голямъ чиновникъ отъ окръжнитѣ инспектори, сега ще имаме между едина и другитѣ още шестъ областни директори. При директоритѣ ще има секретари, писари, архивари и т. н. — Това сж разности. Съжалявамъ, че г. министърътъ на финанситѣ отсъства. Онзи денъ той се похвали, че е далъ пари. Той е единъ добъръ диалектикъ и вѣрвамъ, че тукъ направи игра, защото той лесно не дава пари, и то е за негова похвала. Отъ една страна махналъ една отъ степенитѣ, посместилъ нѣщо, и дава отъ друга страна. То е негова работа да отрѣже едно и да даде друго, и ние щѣмъ защо да се оплакваме, че ще се похарчатъ повече пари; обаче принципътъ е пострадалъ — децентрализация тукъ нѣма. И г. министърътъ би направилъ по-добъръ да каже, както претендиралъ единъ отъ прѣдговорившитѣ, че тукъ има едно разчленяване на централната властъ; на г. министра се е шоцѣло, намѣсто самъ да се разправя съ провинциалнитѣ прѣдставители на училищната властъ, да тури посрѣдата още шестъ души свои помощници; значи, да раздѣли властѣта си още съ шестъ души. А вие знаете, че когато дава пълномощие властѣта нѣкому, тази властъ не се измѣнява и демократизира, тя си остава съ сѣщия си авторитетъ. Така щото, този принципъ за раздѣляне и създаване нови области е бюрократически принципъ и по-хубаво е да не съществува.

Сега практически, може-би, г. министърътъ да е правъ — тамъ не можемъ да споримъ съ него. Събиратъ се хора отъ всички краища на България, идватъ въ министерството, не може да се вреди да влѣзе човѣкъ, а то е полѣтъ прудъ за министра, той е политическо лице, той дава само директиви, не иска черна работа. И той отрѣзва това, да не се занимава съ тази работа, за да не се изтезаватъ хората въ министерството, а да си свършатъ ра-

ботата нѣждѣ въ провинцията. Има добри страни, но малко ли нѣща иматъ добри страни, а въ смѣтностъ сѣмъ люши — по розата има трѣне — но ние гледаме принципа и прѣдпочитае розата да си вземемъ. Ние казваме: за насъ принципътъ е важенъ — искаме законодателство съ децентрализация. Ще бждемъ криви само въ едно, че сме седнали да искаме отъ г. министра децентрализация, когато той не е ималъ намѣрение да я дава. Но по-хубаво е било да не я казва — това е неговата грѣшка. Той е казалъ нѣщо, което не се осъществява и ние не трѣбва да го поддържаме.

Сега ще се захвана за нѣщо, което съвсѣмъ е за отхвърляне, но ще наемна още едно, което се отнася къмъ чл. 3. Извинете, че споменавамъ отдѣлни членове, когато трѣбва да направя това при второ четене; но азъ ще сврѣща скоро и споменавамъ членоветъ само за справка. Тамъ г. министърътъ прѣдвизда между функциитъ на този областенъ съвѣтъ нѣщо особено, което досега не е бивало: прѣдоставя на този съвѣтъ контрола за повишението на учителитъ. Повишението за първитъ двѣ степени ще става механически, по служба, слѣдъ петъ прослужени години учителитъ ще се повишава, а повишението за другитъ три степени ще става съ мнѣнието на този съвѣтъ, между другото, като се оцѣняватъ резултатитъ отъ ревизитъ и сѣмъ ще има още да се взема въ съображение да-ли респективниятъ учител е държалъ рефератъ и пр. Г-да, тѣзи постановления сѣмъ грѣшнѣ въ основата си и азъ мисля, че съ това г. министърътъ е посегналъ на принципътъ, които досега бѣха легнали въ основата на нашата добра и много добра образователна система. Тя си има своитъ болести, но, въ всѣки случай, даде добри плодове досега. Е добръ, азъ бихъ го попиталъ — пакъ ще направя едно намекаване на г. министра на финанситъ — който онзи день при прѣкъсването каза нѣкои истини, за които трѣбваше да се смѣемъ — може би г. министърътъ на просвѣщенieto да мисли сѣмъщото, но тѣ не би трѣбвало да мислятъ това и по-добръ е да не го мислятъ. Г. министърътъ на финанситъ каза тѣй: „Ами какъ искате вие“ — защото нѣкои се противѣха на тѣзи точки за повишението и казваха „какъ ще давате повишение на единъ учител споредъ реферата, който е държалъ прѣдъ общественото или другадъ, кой ще оцѣнява моя рефератъ“ — питаше единъ отъ ораторитъ по-напрѣдъ и г. министърътъ на финанситъ се провикна отъ мѣстото: „Ами на-ли всичко трѣбва да се плаща; единъ държи рефератъ и се занимава, работи за общественото, а другъ пише въ кръжмата, или е лентяй, нищо не върши“. Г. министърътъ на просвѣтата ще се съгласи съ мене, че такива разсѣждания хичъ не засѣгатъ способноститъ и дѣятелността на единъ учител. Всичко не може да се плаща. Самъ г. министърътъ на финанситъ ще се съгласи съ мене, че 15-тъ хиляди лева, които той получава отъ държавата, едва-ли плащатъ труда му, едва-ли би той станалъ министъръ, за да му плащатъ толкозъ за труда, когато той като адвокатъ ще си докара 40—60 хиляди лева, които сега губи. Азъ съмъ убѣденъ въ това нѣщо. Възнаграждението за единъ рефератъ, въобще за обществената дѣятелностъ, идва отъ самото общество и отъ самото морално чувство, че се възнаграждавашъ, когато работишъ за доброто на свѣта. Ако ние вземемъ всичко да възнаграждаваме, то на практика ще почнемъ да профанираме: ние ще откъснемъ крилата на онзи възторгъ, който кара днесъ хората да отиватъ да се биятъ за страната, да не търсятъ цѣна не само на врѣмето, което ще губятъ, но и на живота, който ще дадатъ; даватъ го, защото знаятъ, че работятъ за поколѣнията; вървимъ, спасяваме една частъ отъ племето, за да работимъ за бѣдѣщото. Тѣзи нѣща лежатъ въ морала на цѣлния свѣтъ. И ако въ

човѣчеството нѣмаше този идеалъ — да се работи за нѣщо добро и безъ материално възнаграждение — не мога да си въобразя какъвъ циментъ щѣше да ни държи заедно, да-ли само парата, защото, убѣденъ съмъ, че всички народни прѣдставители съ туй възнаграждение, което получаватъ като такива, никога не могатъ да наваксатъ онова, което губятъ, защото човѣкъ губи много врѣме, разстройва частитъ си работи и т. н., но е възнаграденъ морално. А ние сега ще захванете да възнаграждавате съ 50 л. мѣсечно повече, прѣвъ петъ години, единъ учителъ, за рефератитъ, които ще държи отъ чисти побуждения за обществена дѣятелностъ, и съ туй мислите, че ще го насърчите въ обществената дѣятелностъ. Това нѣщо е несъотвѣтно и нѣкакъ неморално и би могло и е по-добръ да се избѣгне. И азъ вървамъ, че г. министърътъ на просвѣщенieto ще направилъ добръ да се позамисли върху туй, да не туряме такива клапи на учителството, да не профанираме ония побуждения на учителитъ, побуждения, които и тѣй сѣществуватъ въ всѣки прѣжданикъ, билъ той на обществена служба, защото, ние и да не бждемъ на обществена служба и да не чакаме никакво възнаграждение, щомъ имаме възможностъ да държимъ рефератъ, държимъ го, щомъ имаме възможностъ да правимъ алитация, правимъ я, държимъ рѣчи, губимъ материално, но, въ всѣки случай, възнаграждението лежи въ насъ, защото амбицията е нѣщо благородно и неизбежно и защото и безъ нея не можемъ да живѣемъ.

Има още нѣщо, върху което ще намека — за подробноститъ ще се сврѣмъ при второто четене на всѣки членъ поотдѣлно. Г. министърътъ е прѣдвидѣлъ още едно нѣщо, което нѣкакъ ме удивлява. Въ учебния съвѣтъ е прѣдвидено нещотѣмъ да бѣдатъ членове съ право на гласъ бившитъ министри. Моитъ уважения къмъ всички тия господа тукъ и вънъ, които сѣмъ били министри и сѣмъ управявали просвѣтата въ страната и сѣмъ допринесли нѣщо за онова, което казахме, че досега, въ всѣки случай, е било добро. Да, но уважението не е достатъчно. Ние туряте по право тѣзи хора за членове въ върховния учебенъ съвѣтъ, но съ това ще увеличите мъртвия елементъ. Ще се съгласите, че атъкога, въ една година, двама министри се изредятъ — отъ една година насамъ, даже не една година, имаме двама министри — могатъ да се изредятъ 10 години по двама министри и тѣзи хора ще излѣзатъ и ще иматъ право да участватъ въ този учебенъ съвѣтъ, и този учебенъ съвѣтъ, малко-помалко, който досега се състоеше въ болшинството отъ изборни лица — слѣдователно, демократическиятъ елементъ господствуваше — ще се раздѣли на двѣ половини: една мъртва, друга жива, като онѣзи рѣки, въ които бистрата вода тече отторѣ и отминава, а мжтокътъ остава отдолу, и тѣзи, които по право участвуватъ, защото сѣмъ били министри, ще останатъ мжтокътъ, неподвижниятъ материалъ, и този мжтокъ ще расте, а бистрата вода ще се изсуше на нѣждѣ. Тогава ще ни дадете право да не се съгласимъ съ това, макаръ да не виждамъ нищо тежко, че присѣдствувва единъ старъ министъръ, но принципътъ страда. Ние, когато защитаваме изборното право, че изборнитъ лица всѣкога трѣбва да бѣдатъ болшинство, защитаваме го, защото тѣ ще донесатъ прѣснотата — бистрата вода, която ще се мѣни, а тя ще иде отъ извора. Просвѣщенieto, както всички други клонове на политическия и общественъ животъ, еволюира; всѣки моментъ може да има нѣщо ново, а новото иска нови хора. Министърътъ ще да каже, че стариятъ е по-практиченъ — той може да направи цѣла поезия отъ тая тема и азъ съмъ готовъ да поетизирамъ: „човѣкъ, който е далъ единъ законопроектъ, единъ цѣлъ законъ прѣди 10 години, когато сега турме съ право да вземе участие въ

единъ съвѣтъ, какъто ще нападатъ неговия законъ, ще го обвиняватъ, право е, самиятъ обвиняемъ, да се намѣри тамъ, да защити дѣлото си, да покаже своите мотиви и т. н.“ Много хубавъ мотивъ. Да. Но той е единъ мъртавъ материялъ. Г. министърътъ би трѣбвало да помисли за една подробностъ даже. Единъ министъръ тукъ говори — вчера бѣше — и намекна, че по-добъръ би било министърътъ на просвѣщеніето непрѣмънно да бѣде адвокатъ, а не бившъ учителъ. Може-би да е правъ; азъ сподѣлямъ принципа, че министърътъ на просвѣщеніето трѣбва да бѣде политическо лице, политиканъ, съ политически замахъ човѣкъ, който ще даде директиви, защото чрѣзъ министра, чрѣзъ политическото лице въ министерството, при старитѣ чиновници, които споредъ закона за просвѣщеніето не току-така лесно могатъ да се смѣняватъ, ще нахлуе новъ политически елементъ, защото министърътъ ще донесе исканията на партията си, а както знаете, всички партии постоянно се подновяватъ, а като се подновяватъ, министърътъ, ако иска въ бъдеще да остане кандидатъ за министъръ на просвѣщеніето въ тази партия, той ще бѣде носителъ на подновенитѣ политически искания на гражданитѣ, които сж подновили партията. Добъръ, това е хубавъ принципъ. Онѣзи чиновници тамъ сж канцеларисти и по-малко се мѣняватъ — тѣ влизатъ въ подробноститѣ, тѣ сж изпълнители, повече знаятъ подробноститѣ на закона, отколкото министърътъ, защото той не влиза въ подробности, тѣ всички, заедно съ началницѣ и всички други подчинени въ провинцията сж изпълнителитѣ, а министърътъ дава само директива на тѣзи хора. Сега, тѣзи хора — бившитѣ министри — ги прѣхвърляте въ съвѣта. Нѣкой малко прашлясалъ министъръ, билъ прѣди 20 години — ще извини г. Апостоловъ, не засѣгамъ неговото лице, защото той е прѣсенъ (Смѣхъ) — но нѣкой прѣди 20 години сѣ малко ще е прашлясалъ и може-би, ще е отклонилъ отъ политическия животъ, остарѣлъ човѣкъ, той ще стои тамъ, ще се свие и ще има право да гласува. Азъ ви увѣрявамъ, той ще бѣде мъртавъ материялъ. Намѣсто да поставимъ такъвъ мъртавъ материялъ, по-хубаво ще бѣде да оставимъ живота да върви по своето течение, да изкарваме на прѣднитѣ линии ония лица, които сж си извоювали правото да седатъ на първитѣ редове, като носители на еволюрализитѣ, на оформенитѣ нови идеи. Това е най-доброто. Азъ съмъ отъ демократическа срѣда и защитавамъ онова, което е демократично. Казвамъ, че много отъ тѣзи стари лица могатъ да бѣдатъ полезни, но тѣ ще бѣдатъ багажъ, който отъ денъ на денъ ще става непоносимъ. Но ние трѣбва да се утѣшаваме, защото въ България нищо не е трайно — днесъ се приема този законопроектъ, а утрѣ други ще го отмѣнятъ. Азъ бихъ поканилъ г. министра, ако има искрено желание да създаде нѣщо за новоосвободенитѣ страни, ако се е убѣдилъ, че новитѣ области иматъ нѣкакви грижи отъ ново законодателство, да бѣше го направилъ открито и да ни кажеше: „Той е приврѣмененъ законъ, само за кѣсо врѣме — още е война сега — докрая на годината, до идущата сесия, защото тамъ сега има други нужди; тукъ вървимъ по стария пѣтъ, обаче тамъ има нови нужди“. Тогава ние щѣхме да бѣдемъ благодарни да чуемъ отъ него, чрѣзъ неговитѣ органи, чрѣзъ органитѣ на Министерството на просвѣщеніето, какви изучавания е направилъ въ новитѣ страни; обаче той сега не може да ни съобщи нищо за нуждитѣ на тѣзи области. И тогава щѣхме да ржкопљѣскаме, че той работи нѣщо, което отговаря на момента, щѣхме да вземемъ участие въ разискването на нѣпа, които се налагатъ сега, отъ момента, и щѣхме, отъ друга страна, да проявимъ една хубава отечествена грижа къмъ новоосвободенитѣ земи, защото тѣзи хора тамъ очакватъ отъ насъ нѣщо добро. И въ такъвъ случай бихъ му казалъ, че въ новитѣ

страни е по-добъръ, намѣсто да отиваме съ тѣхнитѣ стари постановления, да туряме владици, да дойдемъ съ модерно законодателство, защото свободата, която тѣ очакваха отъ насъ и която я получиха, тѣ я разбиратъ, че ще бѣде носителка на нови распоредби, на ново законодателство, на нови модерни искания, и ние като такива трѣбва да се явимъ тамъ: онѣзи които ще я занесатъ, трѣбва като архангели да носятъ нови вѣзвѣстия за новъ животъ.

(Прѣдседателското мѣсто заема изново подпрѣдседателъ г. А. Буровъ)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата Пловдивскитѣ народенъ прѣдставителъ г. Никола Апостоловъ.

Н. Апостоловъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Отъ нѣколко дена ни занимава този законопроектъ и азъ съмъ увѣренъ, че вашето внимание е уморено. Ще се постарая да бѣда много кратъкъ, като ще се огранича да се изкажа върху нѣкои точки, безъ да повтарямъ онуй, което се каза отъ всички други оратори.

Първата критика, която ще си позволя да направя на законопроекта, г. г. народни прѣдставители, е за ненаврѣменното внасяне на този законопроектъ въ Народното събрание. Не желая да бѣда угоденъ никому, но деликатността ни налага да признаемъ, че не трѣбваше да засѣгаме било материалнитѣ, било моралнитѣ интереси на онѣзи, които отсъствуватъ отъ тукъ и нѣматъ възможностъ да се защитятъ. Както е извѣстно, цѣлиятъ народъ, цѣлата наша интеллигенция, цѣлото учителство се намира на бойното поле и налагаше го деликатността да не засѣгаме закона за народното просвѣщение и особено въ части твърдѣ сжществени, върху каквито се отнася прѣдлаганиятъ законопроектъ. Прави силно впечатление, че законопроектътъ като че ли е миналъ на твърдѣ бърза ржка въ Министерството на народното просвѣщение. Азъ прѣдполагамъ, че той е по-скоро изключително дѣло на г. министра на просвѣщеніето, безъ той да е взелъ даже мнѣніето на Висшия учебенъ съвѣтъ и на своитѣ висши чиновници. И правя туй заключение отъ обстоятелството, че въ законопроекта липсва всѣкакъвъ юридически sens — нѣма абсолютно никаква система въ нареждането на материяла. Ще срѣщнете членове твърдѣ дълги, които съдържатъ разнообразенъ материялъ, разхвърленъ безъ всѣкаква система — вземете чл. чл. 1, 3 и пр. Когато, ако бѣше внесенъ законопроектътъ при едно врѣме по-удобно, да кажа, по-спокойно, когато министърътъ би ималъ възможностъ да проучи обстоятелствено всички въпроси, нѣма съмнѣние, този законопроектъ нѣмаше да бѣде изразенъ въ шестъ члена, а най-напрѣдъ щѣше да бѣде отбѣлъзано въ него кои членове отъ дѣйствующия законъ се измѣняватъ и кои членове се отмѣняватъ съвършено. Както справедливо забѣлѣза единъ отъ вчерашнитѣ оратори, въ тѣзи измѣнения и допълнения, които се прѣдлагатъ на сегашния законъ, се засѣгатъ редъ наредби твърдѣ сжществени — повече отъ 40—50 члена — а между тѣмъ въ законопроекта нищо не се споменава за тѣзи измѣнения и допълнения. Въ законопроекта се споменава за три правилника и че ще има нѣкакви „специаленъ правилникъ“ за неговото прилагане. Трѣбваше да се спомене и за единъ четвърти правилникъ, г. г. прѣдставители, въ който да се упоменатъ специално, кои членове отъ закона се измѣняватъ и кои се отмѣняватъ съвършено, защото сегашниятъ законъ е засегнатъ съ този законопроектъ чувствително, въ най-сжществената му частъ.

Нѣмаше защо да се бърза толкозъ много съ внасянето на този законопроектъ и особено отъ г. Пѣева, който въ миналата сесия, като народенъ прѣдстави-

тель и като нашъ подпрѣседателъ на 2—3 пѣти има случай да се изкаже и азъ бѣхъ просто плѣненъ отъ редъ мисли и идеи, които той изложи по просвѣтното дѣло, и прѣдполагахъ, че сега, като министъръ на просвѣщеніето, ще внесе нѣщо по-цѣнно, нѣщо, което да може да мине прѣзъ Народното събрание, което да не повдига толкова шумъ въ нашата срѣда и да не се излага той на критика много пѣти отиваща до жестокостъ.

Азъ не виждамъ нуждата, казахъ и повтарямъ, отъ така бързото внасяне на законопроекта. Ето спрете се на чл. I първата алинея и ще видите, че г. министърътъ разпрѣдѣля цѣлата територия на царството на шестъ учебни области. Най-напрѣдъ, г. г. народни прѣдставители, ние не знаемъ какво е протеженето — какъ да кажа — на велика България, на новата територия на царството. И като излѣзете отъ тази изходна точка, ще се обмиснете съ една невъзможност, която се срѣща въ втората алинея на същия членъ, кѣдѣто се говори за членове, които ще влизатъ въ учебно-областния съвѣтъ. Въ тази алинея се казва, че тамъ по право влиза окръжниятъ управителъ. Ние сега въ България имаме 12 окрѣга; въ новоприобрѣтенитѣ земи ще имаме още 3—4, ако не и още 6—8 — не знамъ каква ще бѣде придобивката. Тогава, какво ще излѣзе? Че въ всѣка областъ ще влизатъ най-малко по три окрѣга. Ако въ тритѣ окрѣга има трима окръжни управители, тогава се пита: кой окръженъ управителъ ще влиза по право въ областния учебенъ съвѣтъ.

Х. Поповъ: Разбира се, който е въ сѣдалището на съвѣта.

Министъръ И. Пѣевъ: Означено е въ закона.

Н. Апостоловъ: Защо вземате само окръжния управителъ въ сѣдалището? На-ли се говори въ мотивитѣ, че се прави децентрализация, въ смисълъ да се прѣдаде управлението на училището въ раѣитѣ на ония, които стоятъ по-близо до нуждитѣ на мѣстото. Имате напр. софійския окръженъ управителъ, кюстендилския, може-би въ тази училищна областъ да влиза и Видинъ и Враца, защото софійскиятъ окръженъ управителъ ще бѣде по-компетентно лице отъ видинския окръженъ управителъ за видинскитѣ работи или пъкъ по-компетентенъ за училищнитѣ нужди въ Враца и пр.? Има ли нѣкакъвъ резонъ въ това? Въ мотивитѣ нищо не се казва и азъ не мога да се догада и съ нетърпѣние ще чакамъ да чуя обясненията на г. министра на просвѣщеніето.

Азъ не съмъ отъ оиѣви народни прѣдставители, които се възхищаватъ отъ думитѣ, и нека го заявя, че при сегашното положение на нѣщата не съмъ за една голѣма децентрализация, а още повече за такава, каквато ни се поднася въ втората алинея отъ чл. I отъ законопроекта. Не ще да се спирамъ много, за да не бѣда отегчителенъ — защото прѣди малко г. Страшимировъ се спрѣ обстоятелствено, па и завчера се говори върху същата материя — върху това, че нѣма нищо полезно да се допринесе при нареждане на училищата съ новосъздадения институтъ, нареченъ областенъ училищенъ съвѣтъ. Да се изразя съ живописния езикъ на г. Чилингирова, ще има, може-би, още шестъ министри, които ще замѣстватъ г. министра въ разнитѣ училищни области, и ще има една излишна канцеларщина, която нищо полезно нѣма да принесе за учебното дѣло, а напротивъ ще абсорбира, ще погълне въ себе си материални срѣдства, които биха могли да се използватъ по-цѣлособразно.

Не ша да се спирамъ много върху състава на този учебенъ съвѣтъ, защото азъ съмъ изобщо противъ такъвъ институтъ, но не виждамъ и опасенията, които се изказаха вчера и завчера, да се оправ-

даватъ. Г. Мушановъ ви разправяше, ако е вѣрно, че вие искате да внесете митрополита, като членъ въ този съвѣтъ, и ако е вѣрно, че съ това вие искате да дадете обратъ на системата на нашето образование, то ние вървимъ къмъ една пропасть, къмъ реакция. Г. Чилингировъ се бѣше още по-сплашилъ отъ участието на митрополита въ тия съвѣти. Ако, казва, ние измѣнимъ досегашната система на нашитѣ училищни програми и ако гражданското образование го обвърнемъ на религиозно, тогава ние отваряме широко вратитѣ на чуждитѣ мисли, ще нахлуятъ въ България всевъзможни чужди пропаганди и тогава *finis* България. Не се оправдаватъ, г. г. народни прѣдставители, опасенията нито на единитѣ, нито на другитѣ г. г. оратори. България прѣкара 500 години подъ чуждо робство и подъ двойно робство и не изгуби своето национално съзнание. Ние прѣживяваме 35 години свободенъ животъ въ програмата на нашитѣ училища, по силата на законитѣ и на оня, който е гласувалъ отъ самия г. Мушановъ, влиза като задължителенъ прѣдметъ законоучението; значи, православната религия се застъпва въ нашитѣ училища по силата на специални закони, а между тѣмъ, не видѣхме, нито чужди пропаганди да нахлуватъ у насъ, нито пъкъ да повлияе нѣщо на образованието на нашитѣ дѣца.

Има второ едно смѣствено измѣнение, въ чл. 2 на законопроекта, тамъ, дѣто се дава право на общинитѣ да опрѣдѣлятъ училищни такси съобразно съ състоянието на ученицитѣ, които отиватъ въ прогимназитѣ. Самиятъ принципъ не ми е несимпатиченъ, г-да; не се боя отъ упрека, който априорно се направи отъ г. Мушанова, че ония, които искатъ да наложатъ такси на прогимназияното образование, съ умисълъ да му попрѣчатъ, съ цѣлъ да не даватъ свободенъ достѣпъ на дѣцата въ прогимназитѣ, съ реакционери, съ мракобѣсници. Едно мѣние, като мѣние заслужава уважение, разбира се, при всичко, че азъ го намирамъ съвършено несериозно, за да не употребя нѣкой по-силенъ изразъ. Г. Мушановъ, като че ли е открилъ Америка, като че ли той е първиятъ човѣкъ, който е внесълъ този принципъ на безплатно учение въ прогимназитѣ въ свои законопроектъ. То е съществувало прѣди неговия законопроектъ, прѣди той да е билъ министъръ на народното просвѣщение. И, ако нѣкой прѣвъ е внесълъ такси въ прогимназитѣ, той бѣше шефътъ на демократическата партия, покойния Каравеловъ.

Обаждатъ се отъ болшинството: Вѣрно.

Н. Апостоловъ: Той прѣвъ създаде закона, шото дѣцата да се учатъ въ прогимназитѣ срѣщу такса. Нѣма нищо по-справедливо отъ това; оня, който иска да прати дѣтето си да се учи въ прогимназия или гимназия да понесе частъ отъ разносикитѣ. Вѣрно е, че една прогимназия въ едно село не се издържа изключително отъ такситѣ, събирани отъ дѣцата, но въ всѣки случай бащитѣ допринасятъ нѣщо въ общия бюджетъ и правятъ едно улеснение за развоа, за създаването на прогимназията. Има ли нѣщо по-демократично отъ това, оня, който иска да изнесе известна полза, да тегли и масрафа? Туй е правото. Защо надаринтъ въ селото да плаща за издрѣжката на прогимназията, за да се учи дѣтето на крѣчмарина, на чорбаджията? Ако държавата взима участие съ своя бюджетъ въ издрѣжката на прогимназитѣ, справедливо е известна частъ отъ тази издрѣжка да падне и върху тѣзи, които извлечатъ сами прѣмата полза отъ тѣхъ. Вѣрно е, че има единъ държавенъ интересъ, шото страната да има повече образовани хора, защото тѣ, разбира се, ще могатъ съ по-рационални срѣдства да допринесатъ къмъ материалното и морално богатства на страната, но вѣрно е прѣди всичко, че облагитѣ отъ образованието най-напрѣдъ

отиватъ за оня, който има образованието, а послѣ рефлектно отиватъ и за другитѣ граждани на страната, и затова демократично и справедливо е, че оня, който прѣвъ взема плодетъ отъ извѣстно учрѣждение, той да взема участие и въ разноситѣ по издѣржане на туй учрѣждение. Азъ не виждамъ тукъ, нито у насъ намѣрението да попрѣчимъ на народа да взема участие въ прогимназиялното образование, нито пъкъ съ такситѣ може да се намали чистото на прогимназиитѣ. Нѣмамъ статистиката на рѣка, за да ви докажа, да-ли таксата е едно отъ срѣдствата да се попрѣчи за развитието, размножаването на прогимназиитѣ, но увѣренъ съмъ, че колкото повече прогимназиитѣ се намиратъ въ по-близки пунктове, толкова повече и ученици ще отиватъ, не защото има такси, ами защото тѣзи прогимназии сж достъпни за дѣцата. Ако има една прогимназия за 15—20 села въ една околия, нѣма съмнѣние, че оная, които сж най-далечни ще изпратятъ по-малко своитѣ дѣца, но ако има въ всѣко по-големо село или центъръ една прогимназия, която да служи на двѣ до три, или най-много на четири села, нѣма съмнѣние, че въ тази прогимназия ще има и повече дѣца. Значи, размножаването на прогимназиитѣ не се улеснява съ безплатността на учението въ прогимназиитѣ, ами въ улесняването на съобщенията, съ близостта и леснотията въ използване на училището. И послѣ, кѣдѣ ще му излѣзе краятъ, г. г. народни прѣдставители, ако всички ударимъ сѣ на безплатностъ. Прѣди всичко на човѣка е нужно здраве, живота на гражданина; то е най-сжщото нѣщо за страната и, слѣдователно, всички ще кажете: ние искаме безплатна медицинска помощъ. Второ, единъ здравъ човѣкъ трѣбва да има и образование. Единъ просвѣтенъ гражданинъ ще бѣде по-полезенъ на страната, отколкото единъ простакъ, отколкото единъ невѣжа. Добръ, дайте тогава безплатно учение. Другъ ще ви каже друго нѣщо, тоже отъ първа необходимостъ. Землѣделецътъ ще ви каже, че за да си улесни земледѣлнотъ, за да може то да му дава повече приходъ, трѣбва да облекчи тежестта въ даждието. Другъ окръгъ, който се занимава съ скотовѣдство, ще каже, че за козитѣ не трѣбва да се плаща никакъвъ данѣкъ, за овцѣтъ сжщо и т. н. Всѣки въ своитѣ нужди ще желае да бѣде облекченъ до минимумъ, ако не може съвършено безплатно да мине. Тогава ще се попитае заедно съ г. Мушанова, кѣдѣ ще му излѣзе краятъ; отдѣ ще вземе държавата всичкитѣ разноси? Искаме безплатно образование, но здравиятъ разсѣдѣтъ ще подсказе, че въ една прогимназия трѣбватъ нѣколко учители; искаме безплатна медицинска помощъ — ще трѣбва фелдшеръ, ще трѣбва лѣкаръ, ще трѣбва аптека; а всичко това иска разноси. Не бива прѣдъ масата да се говори, че оная, които сж противъ безплатното прогимназиялно образование, сж реакционери, сж мракобѣсници. Думата бѣше много остра и, въ всѣки случай, не прави честъ на този, който я каза тукъ.

П. Петрановъ: Бившиятъ прокуроръ въ Варна не може да каже друго, г. Апостоловъ.

Н. Апостоловъ: Въ края на този членъ има една бѣлѣжка, въ последната алинея, въ която се говори за нѣкакво възнаграждение, за оная, който открие ресурси за поддържане на училищата, за увеличение на фондоветѣ. Азъ се присѣдинявамъ напълно, безъ да одобрявамъ израза на г. Чилингирова, че не е хубаво, г. министре, че нѣщо мерише на малджилъкъ, оня, който открие едно съкровище въ земята, да има право на частъ отъ него, както има право частъ и държавата и стопанинътъ на имота.

Но да свърша съ този принципъ въобще прокаранъ въ чл. 2. Азъ като се изказвамъ въ негова полза, не мога да сподѣля напълно възгледа прокаранъ въ

този членъ по форма само. Не е добръ да се прѣдоставя изключително на селата, респективно на общинската властъ, тя да опрѣдѣля размѣра на таксата, която трѣбва да плаща бащата на едно дѣте; защото както казаха и нѣкои други отъ ораторитѣ, вѣрвамъ, че всички ще бждатъ съгласни съ мене, че е много опасно да се прѣдоставя едно такова право безконтролно въ рѣцѣтъ на една общинска властъ, особено при нашитѣ политически права. Азъ бихъ билъ много гордъ, ако бѣше вѣрно онуй, което моятъ добъръ приятель г. Срашимировъ прѣди малко каза тукъ, да бѣда толкова оптимистъ, да прѣдполагамъ, че нашитѣ политически права не сж както едно врѣме съ тая сжщата едноврѣмешна суровостъ, че отъ денъ на денъ ние правимъ напрѣдѣкъ, че се създава толерантностъ между гражданитѣ принадлежащи на различнитѣ партии и фракции; желалъ бихъ да е така: но ежедневиетъ животъ, за жалостъ, много пѣчи, като студенъ душъ, ни прѣдизвиква да признаемъ, че ние сме си още суровитѣ българи. Търпимостта не е дошла до своя желателенъ прѣдѣлъ и че, слѣдователно, сѣ имаме право да допуснемъ, че ще могатъ да станатъ злоупотребления съ подобно едно право, каквото се прѣдвижда за общинската властъ въ чл. 2. Най-малкото нѣщо, което можете да прѣдвидите, то е да турите единъ максимумъ, да се каже, че като се почне отъ 2 л. за дѣте, да отиде до 10, 15, 20 л. Послѣ, трѣбва да опрѣдѣлите единъ критерий, една мѣрка, споредъ която ще се мѣри имотното състояние на бащата на дѣтето, на когото ще наложите такса. Е добръ, ние знаемъ сума случаи, дѣто единъ кръчмаръ, при извѣстенъ режимъ плаща патентъ за трети разредъ, а помъ падне партията му, слѣдующата му направя голѣмъ икрамъ и го тури въ първи разредъ. Само тамъ ли е? Азъ нѣмамъ намѣрението да внасямъ чуждъ елементъ въ този законопроектъ, но слѣдъ като мине военното положение вие ще видите какви сж злоупотребленията, сѣ по силата на партийни принципи съ реквизиционнитѣ комисии. Азъ не желая да обиждамъ никого отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, още по-малко, казахъ, имамъ намѣрението да внасямъ чуждъ елементъ, да прѣдизвикамъ смутъ въ този моментъ, когато разглеждаме този законопроектъ, не права упрекъ само на васъ, но вие, ние и други ако бѣхме на властъ и ние сжщото щѣхме да направимъ, да облагодѣтелствуваме „нашитѣ“, а по-големѣ тежести да хвърлимъ върху не нашитѣ. Не искамъ никому укори да хвърлямъ, но казвамъ, трѣбва да се констатира, че туй е нашето положение, туй сж нашитѣ политически права, и въ свръзка съ това да вземемъ мѣрки о врѣме, за да не могатъ да ставатъ злоупотребления. Днесъ вие ще прилагате закона, утрѣ ние, други, трети.

Тѣзи сж бѣлѣжкитѣ, които имамъ да направя по този членъ.

Чл. 3, г. г. народни прѣдставители, азъ мисля съвършено да се прѣмахне — тамъ, дѣто се говори за повишаването на учителитѣ. Има редъ наредби въ закона, дѣто се опрѣдѣлятъ класоветѣ и заплатитѣ на учителитѣ и тѣхнитѣ повишавания. Безъ да искамъ да се спирамъ върху подробноститѣ, напълно се присѣдинявамъ и къмъ мотивитѣ на г. Чилингирова, и къмъ оная на г. Срашимирова. По-добръ е да се остави сегашното положение. Нѣма защо да спирате повишението на единъ учителъ, който всецѣло се е прѣдалъ на своето занятие, на своята професия и нѣма врѣме, или по темпераментъ не му подхожда, да се прояви вѣнъ отъ училището. Вѣрно е, че на първо мѣсто, като първа мѣрка, за повишение на учителитѣ стои и ревизията, атестацията, която ще му се даде отъ ревизора; но атестацията трѣбва да бѣде достатъчна не за да се повишава, но въ случай, че тая атестация не е благоприятна за единъ учителъ, че

учителът се изкарва като мързеливец, като човъкъ, който не иска да работи въ училището съ оная добросъвестност, каквато се изисква отъ всеки единъ почтенъ гражданинъ, тогава да се спре повишението за година ли, за двѣ години ли, за единъ извѣстенъ периодъ, това е достатъчно, а пъкъ за подобно едно спиране на повишението нѣма нужда отъ единъ специаленъ членъ, то само се подразбира, или го турнете въ отдѣла, дѣто сж на-казанията. Тѣй щото самиятъ членъ ми се вижда излишенъ.

Министъръ И. Пѣевъ: То го има въ закона.

Н. Апостоловъ: Върху чл. 4, дѣто се засѣгатъ дисциплинарнитѣ функции на областния училищенъ съвѣтъ, азъ бихъ се изказалъ по-скоро въ полза на сега съществуващитѣ постановления на закона. Вие знаете, г. министри, колко учителитѣ сж равниви къмъ ония права, които сж могли да придобиятъ, права въ тази смисълъ, че тѣ сж прѣдста-вени въ дисциплинарнитѣ комисии отъ свои колеги и по-лесно е да се разгледа по-обстоятелствено и справедливо да се разрѣши едно дѣло, възбу-дено противъ единъ учителъ, отъ непосредственитѣ негови другари, отъ ония, които стоятъ по-близо до него, отколкото отъ една комисия, каквато ще бѣде областниятъ училищенъ съвѣтъ. Азъ ви го ка-захъ одавѣ и сега ще повтора, въ една област мо-гатъ да влѣзватъ три, четири и, може-би, петъ окръга и митрополитѣтъ и окръжниятъ управителъ отъ София ще прѣбва да се произнасятъ като сѣдии за поведението на единъ учителъ, който живѣе нѣйдѣ далечъ въ нѣкое плѣвенско село. И въ всеки случай нѣма мотивъ да се види туй нововъведение въ закона, азъ не мога да догада какви сж били съ-ображенията на г. министра да направи такова едно серьезно посѣгателство върху досегашната наредба на съществуващия законъ.

Въ тоя членъ се говори сжщо за единъ случай на плебисцитъ. Ще ми позволи г. Страшимировъ да не бѣда съгласенъ съ него, нѣма да бѣда съгласенъ и съ г. министра на народното просвѣщение, и отъ формата, въ която е облѣченъ този членъ и отъ идеята, която той обгръща. Най-напрѣдъ изразитѣ, които сж употребени въ законопроекта, не сж сполучливо подбрани, за да обрисуватъ мисълта, която се иска да се прокара въ самия законъ. Напр., казва се: (Чете). „Въ случаи, дѣто нѣкой учителъ поради недобро държане спрѣмо населението е ста-налъ нетърпимъ между това послѣдното, за да се провѣри истината, дисциплинарната комисия при окръжния училищенъ съвѣтъ, респективно обла-стниятъ училищенъ съвѣтъ, може да прибѣгне до плебисцитъ, при който гласуватъ само избирате-литѣ отъ общината, дѣто се намира училището“. Фразата „станалъ нетърпимъ“ дава ли нѣкому кон-кретна мѣрка за извѣстно понятие? „Станалъ не-търпимъ“ е нѣщо много субективно. Въ едно село, или въ единъ градъ — понеже и за градицата се говори — единъ учителъ, който си е позволилъ на публично мѣсто да говори по мой адресъ, да кри-тикува моята дѣйност на политически човѣкъ, нѣма да ме радва и, ако съмъ много тѣсногрѣдъ, ще ми бѣде много неприятно, и азъ, по моето схва-щане, ще кажа, че този учителъ за мене е нетър-пимъ. Втори или трети ще намѣрятъ другъ мотивъ да считатъ учителя за нетърпимъ. И тогава учи-телътъ ще бѣде подложенъ на плебисцитъ, което иначе казано, значи, публично поругание. Тогава въ общината ще се изнесе единъ регистъръ, въ който ще се подписватъ онѣзи, които сж за изгнанието на учителя Х или У отъ гимназия първа или втора, въ прогимназия еди-коя, въ училище еди-кое. По този начинъ учителътъ ще се види изтезаванъ мо-рално въ продължение на врѣмето, прѣзъ което трае

плебисцитътъ. Ще се съгласите, г. г. народни прѣд-ставители, че това нито е хуманно, нито може да бѣде полезно. Ако учителътъ се е провинилъ въ нѣщо, законътъ трѣбва да каже ясно, кое нѣщо счита за несъобразно съ неговата служба. Има единъ членъ въ закона, който разглежда тази ма-терия. Върху него азъ говорихъ миналата година и обърнахъ вниманието на г. Бобчева на една фраза, която трѣбва да бѣде конкретизирана, като се каже, кога трѣбва да се вмѣни въ прѣхъ на учителя нѣщо несотвѣтно съ неговото звание, а да не се упо-трѣбаватъ общи фрази, които нагледъ нищо не зна-чатъ, но които могатъ много да значатъ; да се каже, повтарямъ, ясно и положително кое нѣщо се запрѣщава на учителя и какво се изис-ква отъ него вънъ и вътрѣ въ училището. Въ за-кона е казано напр., че на учителя се запрѣщава да взема отговорно мѣсто, напр. — не помня точно изрече —

Министъръ И. Пѣевъ: Въ политически съ-брания.

Н. Апостоловъ: ... въ политически събрания. Какво значи отговорно мѣсто? Ако се кача на три-буната да говоря, това отговорно мѣсто ли е? За-конътъ не ми казва това и азъ мисля, че не е отго-ворно мѣсто; отговорността носи она, който е от-крилъ засѣданието. Ако има улична демонстрация и учителътъ върви не на първо мѣсто, а на 15—20 редъ и заедно съ всички вика „Горѣ“, „Долу“ и пр. — това отговорно мѣсто ли е? Кой ще се съгласи, че не може да бѣде допустимо за единъ учителъ и за неговото достойнство да вземе участие въ подобна демонстрация и кой ще каже, че взема отговорно мѣсто?

П. Петрановъ: Избирателтъ.

Н. Апостоловъ: Избирателтъ не тълкува закона. Учителътъ ще каже: азъ съмъ добросъвестенъ и не вземамъ отговорно мѣсто. Отговорността носятъ онѣзи, които сж уредили демонстрацията. Като гра-жданинъ, вънъ отъ училището, влизамъ въ единъ редъ, увеличавамъ тѣлпата, увеличавамъ онѣзи, които манифестиратъ, но не вземамъ отговорно мѣсто. Та, вината нѣма да бѣде на учителя, а ще бѣде на онѣзи, които не желаятъ да взематъ от-говорността върху себе си и да кажатъ, какво му допускатъ и какво не, какво му разрѣшаватъ да върши, като гражданинъ и като учителъ, и какво не. Тогава да не се употребяватъ общи изрази, които нищо не значатъ. Ако съ нѣщо нѣкой е ста-налъ нетърпимъ въ своя животъ, то кой може да бѣде квалифициранъ като нетърпимъ и кой като поредъченъ? Това сж чисто субективни въззърния и тѣрпѣтъ широко тълкуване. И послѣ, прѣдста-вямъ си една община, като Софийската, отъ 100 хи-ляди жители — не помня числото на избирателитѣ колко сж — и че за единъ учителъ отъ първо отдѣ-ление въ едно отъ училищата ще се открие плебисцитъ. Тогава ще трѣбва всичкитѣ граждани да се вмѣкнатъ въ общината и да се разпишатъ!

Д-ръ Н. Генадиевъ: Ще гласуватъ само дерт-лянитѣ!

Н. Апостоловъ: Нѣма съмнѣние, че ще се ограни-чатъ да гласуватъ нѣколко души, толкова повече, г. г. народни прѣдставители, че това не е въ нашитѣ права. Завчера нашиятъ другаръ г. Кипровъ, като го-ворѣше за децентрализацията се възхищаваше отъ поредкитѣ, които съществуватъ въ Швейцария. Нека, като говоримъ за Швейцария, да нѣмаме претен-цията да се отождествяваме съ нея. Тамъ живѣятъ свободенъ политически животъ отдавна и нека се помни, че тамъ политическитѣ права сж дошли до съвършенство, защото тамъ живѣятъ три нации:

френска, нѣмска и италијанска, другаруватъ и даватъ примѣръ на една солидарностъ, на която всѣки може да позавиди. И тамъ, разбира се, не може да се допусне, че грубата партизанщина, каквато е у насъ, може да върѣе при единъ плебисцитъ за учителъ. Но у насъ дѣто не можемъ да се търпимъ, дѣто завчера тукъ — единъ примѣръ ще взема — когато г. Кипровъ се намираше на трибуната и говорѣше по законопроекта, нашиятъ добъръ другаръ г. Петрановъ му казваше: „Говорилъ противъ законопроекта, защото не сж те назначили въ една комисиѣ“.

П. Петрановъ: Но въ Швейцария нѣма да намѣрите като Кипрова и Муханова да псуватъ въ парламента. Може ли въ Швейцария единъ бившъ министъръ да каже „гарги“ на народнитѣ прѣдставители? Тамъ това не може да се говори и въ кафенетата, а тукъ въ парламента се говори.

Н. Апостоловъ: Азъ не говоря само за Васъ. Рисувамъ нашитѣ отношения тукъ въ парламента, дѣто се прѣдполага, че хората сж изпратили най-добритѣ си прѣдставители. Азъ се спрѣхъ инцидентно да кажа, че Швейцария и България сж двѣ различни нѣща и иматъ, за жалостъ, много малко общо помежду си. Иматъ общо туй, че едната и другата иматъ избирателенъ законъ, но какъ се прилага овси тамъ и този тукъ?

Д-ръ Б. Вазовъ: Ние имаме пропорционална система, а тѣ нѣматъ — по-горѣ стоимъ отъ тѣхъ!

П. Петрановъ: Държавници като Муханова нѣма да ги турнатъ за общински съвѣтници въ селата тамъ.

Н. Апостоловъ: Самото учителство, и то е партизанинъ на това гледище, че неговата сѣдба не трѣбва да се повѣрѣва въ рѣцѣтъ на общинскитѣ управления и, безконтролно, на училищнитѣ настоятелства. Това какво показва, г. Страшимировъ? Показва, че учителитѣ, които иматъ стѣлснование всѣки денъ съ своитѣ граждани, тамъ дѣто тѣ учителствуватъ, послѣднитѣ не имъ вдѣхвватъ достатъчно гарания, че ще бждатъ напълно безпристрастни и че ще оставатъ учителитѣ на мира, да могатъ да вършатъ народополезната си работа. Сигурно, практиката имъ дава този поводъ да твърдятъ и въ своето писмо до Народното събрание, че плебисцитътъ ще бжде пагубенъ не само за учителя, но изобщо за нашето училищно дѣло, защото, казва се въ писмото, че това ще тормози учебното дѣло и ще подложи учителя на безполезни и излишни гонидби. Това трѣбва да ни застави да поразмислимъ, че тѣзи хора не току-така, безъ всѣко основание, искатъ да се изплъзнатъ, да избѣгнатъ отъ рѣцѣтъ на най-близката властъ, каквато е общината и гледатъ съ неприязнь, съ открита враждебностъ къмъ плебисцита. И азъ мисля, че тѣ сж прави, г. г. народни прѣдставители.

Д. Страшимировъ: И азъ казахъ, че сж прави въ това отношение.

Н. Апостоловъ: Най-много главоболия основното учителство е правило на насъ, като политическа партия. Вие знаете, че първата желѣзничарска стачка въ България бѣше направена не само отъ желѣзничаритѣ, но и отъ учителитѣ, и бѣхме принудени да вземемъ известни мѣрки, които бѣха необходими на времето си и които послѣ отмѣнихме отчасти въ закона за народното просвѣщение. Тѣзи мѣрки, които бѣхме взели спрѣмо тѣхъ не можеха да не наострятъ учителитѣ срѣщу насъ. И тукъ,

въ това Народно събрание, когато още страститѣ бѣха силно възбудени, разгорещени, народното прѣдставителство тогава, въ наше време, и всички онѣзи, съ които имаме възможностъ да се срѣднемъ и които се интересуваха отъ въпроса, казваха: за учителитѣ има единъ цѣръ: дайте ни ги въ рѣцѣтъ, ние ще ги „измайсторимъ“. Е добръ, г. г. народни прѣдставители, слѣдъ тази почална случка азъ внесохъ законъ въ Народното събрание и не си позволихъ подобно нѣщо: да прѣдостави учителитѣ въ рѣцѣтъ на самитѣ общини, за да могатъ, както казваха тѣ, да ги тормозятъ.

Г. Николовъ: И много добръ сте направили.

Н. Апостоловъ: Защото, прѣдъ всичко, има общественъ интересъ. Ако имаме въ единъ моментъ увлѣчение въ единъ класъ отъ учителството, това не ми дава право, заради сѣдбинитѣ на страната, да се повлѣка по тѣхния умъ и да отвѣрна на отмищенieto съ отмищение. И сега, когато ми се отдава случай да говоря тукъ, азъ намирамъ, че не е добръ да се турн учителъ въ стѣлснование съ най-близкостоящитѣ до него. Нека назначението на учителя да става отъ училищното настоятелство, по уволнението да става по известенъ редъ, както е опрѣдѣлено отъ закона. Въ наше време училищното настоятелство нѣмаше право да уволнява учителя; за всѣко уволнение, по-горната властъ, министерството, имаше право да одобри постановлението за уволнението на единъ учителъ. И азъ мисля, че учителитѣ иматъ право, когато възставатъ противъ плебисцита. Той е, дѣйствително, най-демократиченъ. Много често и учителитѣ обичатъ да парадиратъ съ голѣми фрази и на всѣка дума да споменаватъ: туй е демократично, а онова е недемократично. Плебисцитътъ е, както казахъ, много демократиченъ.

П. Петрановъ: Ама не го шатъ.

Н. Апостоловъ: Той не имъ понася, защото най-напрѣдъ върви интересътъ — кожата имъ е мила. Ние, които сме повикани да управляваме страната, трѣбва да гледаме не толкова интереситѣ на учителя, колкото интереситѣ на училищното дѣло. А това послѣдното изисква, учителътъ да бжде оставенъ свободенъ, да не бжде тревоженъ отъ капризитѣ на единъ случайно дошълъ настоятелъ, на единъ случаенъ неговъ неприятелъ, защото ималъ нещастieto, както каза г. Чилингировъ, да бжде кжичекъ. Защото не е мѣчно той да бжде неприятенъ на тия господа, които разполагатъ съ властѣта въ селото и да се изложи съ туй на едно гонение.

П. Петрановъ: Едно население, което е приело кандидата за учителъ, има право да се произнесе и за уволнението му. Станалъ нетърпимъ — не го ще. Когато даваме право на народа да назначава учителитѣ, защо да не се произнесе и за прѣмахването имъ?

Н. Апостоловъ: Общината назначава учителя, но тя изцѣло не му плаща — какъ ще разполага съ него? Другъ демократиченъ принципъ е този: който плаща, той ще управлява.

П. Петрановъ: Кой плаща?

Н. Апостоловъ: Държавата плаща.

П. Петрановъ: Държавниятъ бирникъ взема и плаща най-напрѣдъ тѣхнитѣ заплати. Вие влизате въ противорѣчие, г. Апостоловъ!

Н. Апостоловъ: Не влизамъ въ противорѣчие. Оми, който плаща той нарежда — това е основенъ принципъ, повтарямъ, това е най-демократичното. Искать, щото общината, въ която е прогимназията, ти да назначава учителитѣ. Г. Бобчевъ се помъчи да прокара това въ закона. Но само общината не плаща. Какъ сама ще разпорежда, тогава, съ учителитѣ?

П. Петрановъ: И сега плаща — бирникътъ одържа.
Има, нѣма — за учителитѣ има.

Н. Апостоловъ: Общината плаща известна частъ.

П. Петрановъ: Ама държавата не плаща ли ни за селските?

Н Апостоловъ: Държавата, разбира се, взема участие със своя бюджет. Същото ще бъде и за гимназиите. Най-добър контрол върху една гимназия е когато местната власт се заинтересува от нея. Но туй право ще ѝ го признаем само тогава, когато се нагърби със издържането ѝ. Ние сме призивали само да продаваме чорбаджилъкът, а когато дойде да се плаща завързваме здраво кесията. Тогава държавата на какво ще заприлича?

П. Ивановъ: Нѣма учителъ, който да не е могълъ да си получи заплатата.

Н. Апостоловъ: Държавата ще дава паритѣ, а бюрокритикитѣ ще бждатъ много. Въ всѣхъ градоѣ искатъ да заповѣдватъ: въ Плевнѣнъ има гимназия — ще заповѣдватъ, въ Пловдивъ — сжщо, въ Татарпазарджикъ — сжщо и пр. Кой ще дава паритѣ? Министрътъ на просвѣтата.

Д. Харизановъ: Народътъ ще плаща.

Н. Апостоловъ: Тогава министърът на просвѣтата ще се обърне на държавния бирникъ, който ще разпрѣдѣля паритѣ по разнитѣ градища и тѣ ще разполагатъ.

Министъръ И. Пъевъ: Тукъ случайно имамъ свѣдѣнія, кой какво плаща. Държавата е платила за 1912 г. за всички учители: първоначални, прогимназійни и въ срѣднитъ училища, всичко 13 милиона лева, а общинитъ сж платили 7 милиона.

Н. Апостоловъ: Азъ благодаря на г. министра за това, защото нѣмахъ тия свѣдѣния. Но нека ви кажа, че у насъ се искатъ само права и се избѣгва отъ задължения. Държавата плаща 13 милиона лева за издръжка на всичкитѣ училища, а общината 7 милиона лева, а между тѣмъ, като попитате въ село, дѣто има прогимназия — това е възгледътъ на г. г. земледѣлциятъ — ще видите, че тѣ искатъ да заповѣдватъ, тѣ искатъ да назначаватъ, да увольняватъ, прѣмѣстватъ и пр.

П. Петрановъ: Ама като се намира учителъ да затвара читалище, основано въ 1839 г., като буржоазно учрѣждение!

Н. Апостоловъ: Министерътъ, на когото държавата дава паритѣ, въ негово лице тя желае да има контролъ въ името на лиспитѣ държавни интереси.

Нѣмахъ намѣреніе да се спирамъ върху послѣдния членъ на законопроекта, за измѣненіята, които се правятъ въ учебния комитетъ, ако не бѣше се сирѣкъ върху тѣхъ г. Страшимировъ. Азъ, отъ своя страна, заявявамъ, че не желая да влѣза въ училищния съвѣтъ, нито да бѣда утайката. Мисля, че е правъ възгледътъ на г. Страшимирова, че тамъ ще влѣзе много мъртавъ елементъ, не защото у насъ има много стари хора, които сж излѣзли отъ министерствата и които не трѣбва да отиватъ тамъ. Но у насъ върви бързо смѣната на титуляритѣ на министерството на просвѣтата — два, три титуляра се смѣнява прѣзъ единъ кабинетъ, както напр., въ нашия се смѣняха трима; при демократитѣ — двама и сега-засега. — двама, а догодина ще има може-би и трети, слѣдователно, въ петъ години ще се смѣняватъ 10 души и, значи, всички ще се намѣнятъ въ училищния съвѣтъ. Нѣма смѣнливостъ, както каза г. Страшимировъ, че мъртвиятъ елементъ ще бѣде подавляюще болшинство и тогава тази демократичностъ, която се иска да се изтъкне въ члена ще изчезне.

Министъръ И. Пъевъ: Тѣ не сж длѣжни да бждатъ членове на съвѣта; само ако пожелаатъ, могатъ да бждатъ такива — тѣ сж почетни.

Н. Апостоловъ: Азъ свършихъ съ тѣзи бѣлѣжки, които имахъ да направя, г. г. народни прѣдстави-тели, и мисля, че вие нѣма да бلاميрате г. мини-стра и да му отхвърлите законопроекта по при-ципъ. Азъ не бихъ молвилъ за подобно нѣщо; да изгубимъ единъ човѣкъ като г. Пѣрова за една грѣшка, която може-би не лежи въ неговата воля, а въ една случайна привързаностъ, защото, както казахъ, за-конопроектътъ не издѣржа критика отъ техническа гледища точка — липсва му всѣкъвъ юридически sens, нѣма систематика и пр. Но тази грѣшка може да се поправи въ комисията, като се изхвърли основа, противъ която се обявяваме и да се приематъ до-бритѣ му измѣненія. Азъ ще гласувамъ, законо-проекта само при условие той да бѣде коренно про-мѣненъ; ако не, да остане завинаги въ комисията.

Министъръ И. Пъевъ: Понеже Министерскиятъ съвѣтъ ще има пакъ заседание, ще помоля да се вдигне заседанието, а утрѣ пакъ въ 2 ч. да има заседание съ дневенъ редъ: отговоръ отъ г. г. министритѣ на интерпелациитѣ, който трѣбваше да се даде днесъ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Ще консултирамы Народното събрание. Който г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се вдигне засѣданieto, като за утрѣшния дневенъ редъ се постави отговоръ на интѣресацитѣ, но прѣди това се постави трето четене на законопроектитѣ за заемитѣ на общинитѣ, моля, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство) Събранието приема.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 6 ч. вечерята)

Прѣдседательствующи подпрѣдседатели: { А. Буровъ.
Г. Згуревъ.

Секретарь: { Д-ръ К. Списаревски.
 { С. Бурмовъ.

Началникъ на Стенсграфското бюро: Т. Гължбовъ.